

UNIVERSITY OF TWENTE.

Maatschappijleer en de actualiteiten

Een onderzoek van onderwijs naar de samenhang tussen het laten volgen van de actualiteiten en maatschappelijke geletterdheid en maatschappelijk oordeelsvermogen

M. van Staaveren MSc

UNIVERSITY OF TWENTE.

Maatschappijleer en de actualiteiten

Een onderzoek van onderwijs naar de samenhang tussen het laten volgen van de actualiteiten en maatschappelijke geletterdheid en maatschappelijk oordeelsvermogen

M. van Staaveren MSc
Enschede, 27-04-2018

Onderzoek van onderwijs
Master LVHOM (Lerarenopleiding maatschappijleer en maatschappijwetenschappen)
Universiteit Twente

Begeleiders:
Drs. J.G. Zonjee, Universiteit Twente
H. Mul MSc, Universiteit Twente

Voorwoord

Voor u ligt het onderzoek van onderwijs 'Maatschappijleer en de actualiteiten'. Dit onderzoek kijkt naar het vak maatschappijleer en het volgen van de actualiteiten door leerlingen van drie middelbare scholen. Dit onderzoek van onderwijs is geschreven in het kader van mijn afstuderen aan de masteropleiding Leraar Voortgezet en Hoger Onderwijs Maatschappijleer en maatschappijwetenschappen. Van oktober 2017 tot en met april 2018 ben ik bezig geweest met de uitvoer van het onderzoek en het schrijven van het eindverslag dat voor u ligt.

In oktober 2017 ben ik gestart met de formulering van de probleemstelling en het bespreken van het onderzoeksvoorstel met Jan Zonjee vanuit ELAN (Department of teacher development) van de Universiteit Twente. Kort na de start is Hinke Mul, vakdidacticus maatschappijleer, als tweede begeleider betrokken bij dit onderzoek van onderwijs. Met beide begeleiders heb ik prettig samengewerkt, ze reageerden snel en stonden voor mij klaar als het nodig was. Wanneer ik vragen had werden deze steeds snel beantwoord, wat er voor zorgde dat ik verder kon met het onderzoek.

Graag bedank ik mijn begeleiders voor de ondersteuning en begeleiding tijdens dit onderzoek van onderwijs. Ook wil ik collega maatschappijleerdocent Jonathan Dag bedanken voor zijn ruimhartige medewerking bij het afnemen van vragenlijsten, actualiteitentoetsen en PTA-toets bij zijn leerlingen van het Bataafs Lyceum in Hengelo. Ook andere docenten die bij dit onderzoek zijn betrokken, van Pius X Aalderinkshoek (Almelo) en het Twickel College in Hengelo, wil ik bedanken voor het beschikbaar stellen van tijd en het nemen van moeite voor het afnemen van vragenlijsten, evenals hun leerlingen. Tot slot wil ik Margarita Jeliaskova bedanken die mij als vakdidacticus voor de opleiding vanaf het begin heeft begeleid en aangemoedigd, eerst om docent te worden en daarna om mij als docent voortdurend te blijven ontwikkelen. Zonder medewerking van deze personen had ik dit onderzoek nooit kunnen voltooien. Tot slot wil ook van mijn familie en vrienden bedanken, door hun steun en aanmoediging is dit onderzoek van onderwijs geworden tot het eindverslag dat nu voor u ligt.

Michiel van Staaveren

Enschede, 27 april 2018

Samenvatting

Inleiding

Dit onderzoek van onderwijs in het kader van de masteropleiding LVHOM aan de Universiteit Twente tot eerstegraads docent maatschappijleer onderzoekt de samenhang tussen het laten volgen van de actualiteiten door leerlingen en de maatschappelijke geletterdheid en het maatschappelijk oordeelsvermogen van deze leerlingen. Dit onderwerp komt voort uit de onderwijspraktijk van het vak maatschappijleer, waarin de actualiteiten een wezenlijke rol spelen, onder andere om de kernbegrippen van het vak te begrijpen, als toelichting van deze kernbegrippen in de praktijk en als bron van motivatie voor leerlingen.

Probleemstelling

De vraag in hoeverre de opdracht van docenten tot het laten volgen van de actualiteiten door leerlingen samenhangt met de maatschappelijke geletterdheid en het maatschappelijk oordeelsvermogen van leerlingen staat centraal in dit onderzoek van onderwijs. De probleemstelling is als volgt geformuleerd:

- *In hoeverre hangt het laten volgen van de actualiteiten door leerlingen samen met de maatschappelijke geletterdheid en het maatschappelijk oordeelsvermogen van leerlingen?*

Deelvragen

Op basis van deze probleemstelling zijn drie deelvragen uitgewerkt. De deelvragen betreffen de kwesties in hoeverre leerlingen, wanneer de maatschappijleerdocent hiertoe opdracht geeft, de actualiteiten volgen en de maatschappelijke geletterdheid en het maatschappelijk oordeelsvermogen van de betreffende leerlingen.

- *Deelvraag 1: In hoeverre volgen leerlingen de actualiteiten? betreft het de volgende hypothesen:*
- *Deelvraag 2: In hoeverre zijn leerlingen maatschappelijk geletterd? betreft het de volgende hypothesen:*
- *Deelvraag 3: In hoeverre zijn leerlingen in staat tot maatschappelijk oordeelsvermogen? betreft het de volgende hypothesen:*

Hypothesen

Om de deelvragen en probleemstelling te kunnen beantwoorden is een theoretisch kader opgezet op basis van de relevante literatuur. De theoretische concepten die hierin zijn uitgewerkt zijn het laten volgen van en de kennis over de actualiteiten, de maatschappelijke geletterdheid en het maatschappelijk oordeelsvermogen van leerlingen. Deze concepten zijn uitgewerkt en gebruikt om zeven hypothesen op te stellen aan de hand waarvan de verzamelde onderzoeksgegevens statistisch getoetst kunnen worden. Deze hypothesen luiden als volgt:

- H^1 : Er is een verband tussen de opdracht om de actualiteiten te volgen en het volgen van de actualiteiten.
- H^2 : Er is een verband tussen de opdracht om de actualiteiten te volgen en hogere scores op de actualiteitentoets.
- H^3 : Er is een verband tussen het volgen van de actualiteiten en hogere scores op de actualiteitentoets.
- H^4 : Er is een verband tussen het volgen van de actualiteiten en hogere scores op maatschappelijke geletterdheid.
- H^5 : Er is een verband tussen de score op de actualiteitentoets en hogere scores op maatschappelijke geletterdheid.
- H^6 : Er is een verband tussen het volgen van de actualiteiten en hogere scores op maatschappelijk oordeelsvermogen.
- H^7 : Er is een verband tussen de score op de actualiteitentoets en hogere scores op maatschappelijk oordeelsvermogen.

Methodologie

Om aan de hand van en op basis van de relevante literatuur tot beantwoording van de hypothesen, deelvragen en de probleemstelling te komen is empirisch onderzoek uitgevoerd. Hierbij is een aantal verschillende middelen ingezet, namelijk een vragenlijst die kijkt naar de mate waarin leerlingen de actualiteiten volgen, een actualiteitentoets die meet in hoeverre leerlingen ook daadwerkelijk weten wat er speelt in de actualiteiten over een bepaalde periode en een PTA-toets die de maatschappelijke geletterdheid en maatschappelijk oordeelsvermogen toetst. De onderzoekspopulatie betreft leerlingen in het voortgezet onderwijs die het vak maatschappijleer krijgen in de richtingen havo en vwo, ook wel het 1e graads gebied van het voortgezet onderwijs. Binnen deze onderzoekspopulatie zijn vier steekproeven genomen: de geen maatschappijleer-groep, de controlegroep zonder actualiteitentoets, de controlegroep met actualiteitentoets en de actualiteiten-groep. De uitkomsten die na uitvoer van dit onderzoek naar voren zijn gekomen zijn onderworpen aan een statistische analyse.

Resultaten & Conclusies

Uit het onderzoek blijkt een positieve samenhang tussen de opdracht van de docent maatschappijleer om de actualiteiten te volgen en het volgen van de actualiteiten door leerlingen en hogere scores voor de actualiteitentoets. Er blijkt geen samenhang tussen het volgen van de actualiteiten door leerlingen en hogere scores voor de actualiteitentoets en hogere scores op maatschappelijke geletterdheid. Wel blijkt dat hogere scores voor de actualiteitentoets positief samenhangen met hogere scores op maatschappelijke geletterdheid en maatschappelijke oordeelsvorming en een positieve samenhang tussen het volgen van de actualiteiten door leerlingen en maatschappelijk oordeelsvermogen. Daarmee lijkt de nadruk binnen maatschappijleer op het volgen van de actualiteiten gerechtvaardigd, indien in samenhang met het toetsen, becijferen en mee laat tellen hiervan. Ook omdat meer kennis over de actualiteiten positief samenhangt met meer kennis van de grondbegrippen van maatschappijleer en beter maatschappelijk oordeelsvermogen en het volgen van de actualiteiten door leerlingen positief samenhangt met het maatschappelijk oordeelsvermogen.

Focusgroep

Binnen dit onderzoek van onderwijs zijn de conclusies besproken met een focusgroep. In dit groepsinterview is een groep respondenten gevraagd naar hun meningen en ideeën, in het geval van dit onderzoek van onderwijs over de resultaten en conclusies. De uitkomsten van de focusgroep worden gebruikt om meer kwalitatieve data te verzamelen en aanbevelingen te kunnen doen. Ten eerste komt naar voren uit de focusgroep dat ouders en thuissituatie voor het volgen van de actualiteiten een niet te verwaarlozen rol te spelen. Minder groot lijkt de invloed van het volgen van de actualiteiten bij andere vakken op school, dit vindt niet structureel plaats en hangt af van individuele docenten. Het toetsen en becijferen middels een actualiteitentoets lijkt een grotere rol te spelen.

Aanbevelingen

Vakinhoudelijke aanbevelingen op basis van dit onderzoek zijn dat het laten volgen van de actualiteiten een goed idee is in combinatie met het door leerlingen laten maken van een actualiteitentoets die meetelt. Leerlingen doen kennis op van de actualiteiten, leren kernbegrippen van maatschappijleer beter en een beter vermogen om te oordelen over maatschappelijk thema's. Aanbevelingen voor vervolgonderzoek betreffen de vraag of leerlingen intrinsiek of extrinsiek gemotiveerd zijn, in combinatie met typen leerlingen zoals onderscheiden door Mul (2015), de aandacht die binnen het onderwijs in het geheel, bij andere vakken zoals Nederlands, geschiedenis, aardrijkskunde, economie en de vreemde talen wordt besteed en de rol en invloed van het volgen van de actualiteiten zoals aangegeven door de respondenten. Het op verschillende manieren benaderen van wat het betekent voor een respondent om 'de actualiteiten te volgen' kan vragen om een meer kwalitatieve onderzoeksopzet, welke dan weer als basis kan dienen van een verbeterde onderzoeksopzet die meer kwantitatief is vormgegeven.

Inhoudsopgave

1. Inleiding	7
1.1 Maatschappijleer en de actualiteiten	7
1.2 Probleemstelling en deelvragen	8
2. Theoretisch kader	10
2.1 Actualiteiten	10
2.2 Maatschappelijke geletterdheid	12
2.3 Maatschappelijk oordeelsvermogen	14
2.4 Van theorie naar toetsbare hypothesen	15
2.5 Conclusie theoretisch kader	16
3. Onderzoeksmethoden	17
3.1 Dataverzameling	17
3.2 Data-analyse	24
3.3 Conclusie onderzoeksmethoden	24
4. Resultaten	25
4.1 Resultaten deelvraag 1: Actualiteiten	25
4.2 Resultaten deelvraag 2: Maatschappelijke geletterdheid	30
4.3 Resultaten deelvraag 3: Maatschappelijk oordeelsvermogen	34
4.4 Conclusie resultaten	36
5. Conclusie	37
6. Focusgroep	40
6.1 Opzet focusgroep	40
6.2 Uitvoer focusgroep	42
6.3 Resultaten focusgroep	43
7. Aanbevelingen	44
A. Reflectie op onderzoek van onderwijs	46
B. Literatuur	47
C. Bijlagen	49
Bijlage 1. Vragenlijst actualiteiten	49
Bijlage 2. Voorbeeld actualiteitentoets	51
Bijlage 3. Voorbeeld PTA-toets	53
Bijlage 4. Vragenlijst focusgroep	62
Bijlage 5. Transcriptie focusgroep	63

1. Inleiding

Dit onderzoek van onderwijs in het kader van de masteropleiding LVHOM aan de Universiteit Twente tot eerstegraads docent maatschappijleer onderzoekt de relatie tussen het laten volgen van de actualiteiten door leerlingen en de maatschappelijke geletterdheid en het maatschappelijk oordeelsvermogen van deze leerlingen. Dit onderwerp komt voort uit de onderwijspraktijk van het vak maatschappijleer, waarin de actualiteiten een wezenlijke rol spelen, onder andere om de kernbegrippen van het vak te begrijpen, als toelichting van deze kernbegrippen in de praktijk en als bron van motivatie voor leerlingen.

1.1 Maatschappijleer en de actualiteiten

Maatschappijleer als vak probeert, net als andere vakken en onderwijs in het algemeen, het vermogen van leerlingen om te participeren in de samenleving te vergroten. Dit vindt, onder andere, plaats door middel van het ontwikkelen van maatschappelijke geletterdheid en maatschappelijk oordeelsvermogen bij leerlingen (Olgers, Otterdijk, Ruijs, de Kievid en Meijs, 2010). Vanuit de literatuur wordt hierbij standaard gesproken van politieke en maatschappelijke geletterdheid, in dit onderzoek van onderwijs is ervoor gekozen om deze definitie verkort te gebruiken en wordt gesproken van maatschappelijke geletterdheid en maatschappelijk oordeelsvermogen. Hierbij gaat het erom dat iedere Nederlandse burger in staat zou moeten zijn om mee te doen in de maatschappij en dat het vak maatschappijleer de hiervoor benodigde kernbegrippen, geletterdheid, oordeelsvermogen en andere capaciteiten probeert aan te leren. De onbekendheid met de kernbegrippen en abstractie van de onderwerpen die worden besproken bij maatschappijleer kunnen voor leerlingen moeilijk zijn.

Aangezien maatschappijleer leerlingen voorbereid om als burgers te kunnen participeren in de maatschappij is het gebruik van de actualiteiten van oudsher een belangrijk onderdeel van het vak, wordt het gebruik van de actualiteiten genoemd in de vakvernieuwing maatschappijwetenschappen 2010-2014 (Sluijsmans, 2014) en is het gebruik van de actualiteiten van alle vakken in het voortgezet onderwijs bij maatschappijleer waarschijnlijk het grootst. Het gebruik van krantenknipsels in de klas, een vragenkwartiertje over de actualiteit, afnemen van actualiteitentoetsen en de koppeling van leerdoelen en onderwerpen aan actuele ontwikkelingen zijn hier voorbeelden van.

De opdracht van de docent voor het volgen van de actualiteiten door leerlingen, buiten de les om, is hierbij een manier om leerlingen (meer) in aanraking te laten komen met praktische en actuele voorbeelden van typische 'maatschappijleer'-onderwerpen. Op deze manier kunnen leerlingen ook de betekenis en relevantie van de kernbegrippen van maatschappijleer beter begrijpen en maatschappelijk oordeelsvermogen ontwikkelen.

1.2 Probleemstelling en deelvragen

Bij de opdracht aan leerlingen om buiten de les de actualiteiten te volgen en het gebruik en bespreken van de actualiteiten in de les is het de vraag of leerlingen daadwerkelijk de actualiteiten volgen en of en in hoeverre dit samenhangt met het leren van de kernbegrippen

en het ontwikkelen van een eigen mening op basis hiervan. Door docenten maatschappijleer wordt de opdracht gegeven aan leerlingen om de actualiteiten te volgen met als doel dat leerlingen dit buiten de les om ook daadwerkelijk gaan doen én dat leerlingen hierdoor meer kennis opdoen van de actualiteiten en wat er in de wereld om ons heen zoal speelt. Voor beide doelstellingen is het zeer de vraag of dit ook daadwerkelijk gebeurt, dus of de opdracht van de docent samenhangt met het volgen van de actualiteiten en de kennis van de actualiteiten.

Verder is de kwestie interessant wat het volgen van de actualiteiten en de kennis van de actualiteiten bijdragen aan de kennis van het vak maatschappijleer. Het doel van het laten volgen van de actualiteiten door leerlingen is dat zowel de kennis van de begrippen van maatschappijleer, oftewel de maatschappelijke geletterdheid, als de mate waarin leerlingen maatschappelijke vraagstukken kunnen beoordelen, oftewel het maatschappelijk oordeelsvermogen, toenemen. Het is in de praktijk echter zeer de vraag of dit het geval is.

Het volgen van de actualiteiten is een activiteit die leerlingen, buiten de les om uitvoeren, in een informele setting (Jansen, Chioncel & Dekkers (2006), die tijd kost en waar een docent weinig tot geen invloed op heeft aangezien het niet plaatsvindt in het klaslokaal, een formele leeromgeving. Het is dus de vraag in hoeverre dit samenhangt met de leerdoelen van maatschappijleer. Kernvragen zijn dan of leerlingen daadwerkelijk de actualiteiten gaan volgen na de opdracht hiertoe gekregen te hebben, of dit samenhangt met de kennis over de actualiteiten en uiteindelijk met de maatschappelijke geletterdheid en het maatschappelijk oordeelsvermogen. Op basis van bovenstaande uiteenzetting luidt de probleemstelling van dit onderzoek van onderwijs daarom als volgt:

Probleemstelling

In hoeverre hangt het laten volgen van de actualiteiten door leerlingen samen met de maatschappelijke geletterdheid en het maatschappelijk oordeelsvermogen van leerlingen?

De doelstelling en het beoogde eindresultaat van dit onderzoek van onderwijs is het verkrijgen van een beeld in hoeverre het laten volgen van de actualiteiten samenhangt met de doelstellingen van het vak maatschappijleer op het gebied van maatschappelijke geletterdheid en maatschappelijk oordeelsvermogen. Inzicht in deze bijdragen kan zinvol zijn voor docenten, aangezien zij een schaarse hoeveelheid beschikbare tijd hebben voor het vak, en gezien de druk op middelbare scholieren qua tijd en studielast is dit onderzoek van meerwaarde voor de keuzes die hierbij door docenten gemaakt moeten worden. Indien het door leerlingen laten volgen van de actualiteiten en het afnemen van actualiteitentoetsen niet samenhangt met het behalen van de doelstellingen van het vak maatschappijleer dan zouden hierin ander keuzes gemaakt kunnen of moeten worden door docenten maatschappijleer.

Deelvragen

Om bovenstaande probleemstelling te kunnen beantwoorden is het van belang om deze onder te verdelen in deelvragen. Bij deze verdeling gaat het erom dat de deelvragen een concreet onderdeel van de probleemstelling behandelen en antwoorden opleveren voor de beantwoording van de probleemstelling.

Hiertoe zijn drie deelvragen geformuleerd:

- 1. *In hoeverre volgen leerlingen de actualiteiten?*
- 2. *In hoeverre zijn leerlingen maatschappelijk geletterd?*
- 3. *In hoeverre zijn leerlingen in staat tot maatschappelijk oordeelsvermogen?*

Bij deelvraag 1 staat het volgen van de actualiteiten door de leerlingen centraal. De vraag is als de docent maatschappijleer aan leerlingen de opdracht geeft om de actualiteiten te volgen, in hoeverre doen deze leerlingen dat dan daadwerkelijk. Ook de kennis van de actualiteiten van leerlingen is hier onderdeel van, de vraag dus wat leerlingen daadwerkelijk weten van de actualiteiten. Deelvraag 2 onderzoekt de maatschappelijke geletterdheid van leerlingen. In hoeverre beheersen leerlingen het de begrippen die voor maatschappijleer van belang zijn? Op vergelijkbare wijze kijkt deelvraag 3 naar het maatschappelijke oordeelsvermogen van leerlingen.

Om deze deelvragen te beantwoorden zullen een aantal stappen ondernomen worden. Ten eerste zal de relevante theorie gezocht en onderzocht worden voor wat betreft het belang van het volgen van de actualiteiten, maatschappelijke geletterdheid en maatschappelijk oordeelsvermogen. Verder zal empirisch onderzoek plaatsvinden naar het volgen van de actualiteiten door leerlingen, en naar het beheersen van de kernbegrippen van het vak door leerlingen en de beheersing van maatschappelijk oordeelsvermogen als vaardigheid. Daarnaast wordt op basis van de drie deelvragen hypothesen opgesteld die beantwoord kunnen worden op basis van statistische toetsing.

2. Theoretisch kader

In dit hoofdstuk wordt de theoretische basis gelegd om de probleemstelling van dit onderzoek van onderwijs te kunnen beantwoorden. Hiertoe zullen de theoretische concepten uit de probleemstelling en de deelvragen worden uitgewerkt vanuit de relevante literatuur en wetenschappelijk onderzoek. De theoretische concepten in dit onderzoek van onderwijs zijn de actualiteiten, maatschappelijke geletterdheid en maatschappelijk oordeelsvermogen. Deze concepten zullen verder worden uitgewerkt en gebruikt om hypothesen op te stellen aan de hand waarvan de verzamelde onderzoeksgegevens statistisch getoetst kunnen worden.

2.1 Actualiteiten

De basis van dit onderzoek betreft het begrip 'actualiteiten'. Van Dale (2017) omschrijft de betekenis van actualiteiten kort en bondig als '*onderwerp van de dag*'. De actualiteiten gaan over wat op dit moment speelt, wat nu relevant is in de wereld om ons heen. Een synoniem dat veel gebruikt wordt is 'het nieuws'. Hierbij is echter wel een probleem, namelijk dat deze term vaak specifiek gebruikt wordt voor het Acht Uur Journaal. Daarom is in dit onderzoek van onderwijs gekozen om het begrip actualiteiten te gebruiken.

Dat er over de inhoud van het begrip actualiteit onder docenten maatschappijleer en onderzoekers niet altijd consensus is blijkt uit onderzoek van Coret, Gein, Riemens & Stoel (2009). Kijkend naar definities van actualiteit die door docenten gehanteerd worden constateren zij dat "...twee docenten...bleken dezelfde definitie van actualiteit te hanteren als wij, namelijk '*wat er in het nieuws is*'. De overige docenten definieerden het meer algemeen, door alles wat er op dit moment in de wereld gebeurt actualiteit te noemen." (Coret et al., 2009, pp.5). Hierbij kan geconstateerd worden dat de drie bovengenoemde definities van actualiteiten als onderwerp van de dag, wat er in het nieuws is en wat er in de wereld gebeurt, niet dermate van elkaar verschillen dat dit problematisch zou zijn. Voor dit onderzoek van onderwijs zal hierin dan ook geen verdere conceptmatige afbakening plaatsvinden.

Het gebruik van de actualiteiten door maatschappijleerdocenten is in de lespraktijk van alledag een standaard gegeven: "Maatschappijleerdocenten passen onze lessen aan als de actuele maatschappelijke ontwikkelingen daar aanleiding toe geven, we doen elke maand een nieuwsquiz of we laten leerlingen elke week een presentatie over het nieuws van die week houden. De actualiteit is volledig met ons vak verweven" (Gelinck, 2005)". Hierbij gaat het om de verwevenheid van eindtermen en lesstof van het vak met de actualiteiten en de manier waarop docenten hiermee omgaan, op school, in de klas, binnen de formele leeromgeving.

De docent heeft hiermee twee doelstellingen, geeft ook het handboek vakdidactiek maatschappijleer aan: "Enerzijds wordt door analyse van actuele vraagstukken langzamerhand zichtbaar wat kennelijk grondbegrippen zijn doordat deze steeds terugkeren", actualiteiten zijn dus een "Toelichting op en illustratie van behandelde grondbegrippen van maatschappijleer". "Anderzijds worden onderwezen en geleerde grondbegrippen niet alleen toegelicht door de actualiteit, maar wordt ook de motivatie voor

het vak vergroot doordat zij hun nut bewijzen in de analyse van die actualiteit.”, het “Afleiden van grondbegrippen uit (een of meerdere) actuele gebeurtenissen” is hierbij de kern.” (Olgers et al., 2010, pp. 51-52). Daarnaast kan nog een derde reden worden gegeven en dat is dat leerlingen buiten de les en in hun verdere leven de actualiteiten blijven volgen en dat het volgen van de actualiteiten voor maatschappijleer motiverend werkt.

Bij wat tot nu toe uiteengezet is over actualiteiten en de rol ervan bij maatschappijleer is er een directe betrokkenheid van de docent die initiatief neemt om de actualiteiten te gebruiken in de les, die de keuze maakt wat te gebruiken en hoe dit in te zetten, in combinatie met de leerstof en grondbegrippen die leerlingen moeten kennen. Daarmee wordt beantwoord aan de eerste twee doelstellingen zoals hierboven geformuleerd door Olgers et al. (2010). Docenten maatschappijleer geven daarnaast vaak aan leerlingen de opdracht om buiten de lessen om de actualiteiten te volgen. In de praktijk is het daarbij de vraag of de opdracht van de docent aan de leerlingen tot het volgen van de actualiteiten en het volgen van de actualiteiten door de leerlingen samenhangt met de kennis over de actualiteiten en met maatschappelijke geletterdheid en maatschappelijk oordeelsvermogen bij leerlingen. De componenten van deze vraagstelling zullen in dit theoretisch kader verder uiteen gezet worden. Om dat te kunnen doen zal eerst ingegaan worden op leren, hoe de opdracht van een docent aan leerlingen om de actualiteiten te volgen en het buiten de les om volgen van de actualiteiten door leerlingen geclassificeerd kan worden en de implicaties die dit heeft voor de kennis van de actualiteiten, de maatschappelijke geletterdheid en de maatschappelijke oordeelsvorming.

De opdracht van de docent maatschappijleer aan leerlingen om zelfstandig de actualiteiten te gaan volgen vindt plaats in de les op school. Het daadwerkelijk volgen van de actualiteiten door leerlingen vindt plaats buiten de les en buiten de school. Het onderscheid tussen leeractiviteiten binnen de school en buiten de school wordt ook wel verwoord als leren in een formele of een informele leeromgeving. Coombs en Ahmed (1974) geven hierover aan dat formeel leren plaatsvindt in scholen, opleidingscentra en universiteiten. Informeel leren definiëren zij als volgt: “informal education is defined as all those learnings we acquire by interaction with our environment, the distinction being that the learning is unorganized, un- directed, and a function of experience.” (Coombs & Ahmed, 1974, pp. 71). Informeel leren heeft dan vooral te maken met de interactie van de leerling met zijn of haar omgeving, zonder dat deze interactie formeel georganiseerd of gericht wordt, waardoor het leren dat plaatsvindt vooral voortkomt uit directe ervaringen. Vanuit deze definitie kan geconcludeerd worden dat de opdracht van de docent aan leerlingen om de actualiteiten te volgen plaatsvindt in de formele leeromgeving en het volgen van de actualiteiten door leerlingen valt onder informeel leren.

In de praktijk vindt bij het vak maatschappijleer een samenspel plaats van leren op formele en informele wijze waarbij de leerling kennis opdoet over de actualiteiten, kennis van de grondbegrippen van maatschappijleer en een eigen mening hierover vormt. Vergelijkbaar met Jansen et al. (2006) worden leerlingen met deze opdracht buiten de formele leeromgeving van de school op informele wijze actief door de actualiteiten te volgen, hierin mogelijk geleerde grondbegrippen te herkennen en het oordeelsvermogen te ontwikkelen: “Viewing citizenship as a contextualized social practice...going beyond the often instrumental and individualized formal (school) education about citizenship, developed in pre-specified curricula and top-down teaching.” (Jansen et al., 2006, pp. 203).

Daarmee is het volgen van de actualiteiten juist een informele vorm van leren die bij kan dragen aan de maatschappelijke geletterdheid en maatschappelijk oordeelsvermogen. De vraag is in hoeverre dit in de praktijk het geval is.

2.2 Maatschappelijke geletterdheid

Binnen het samenspel van leren op formele en informele wijze is het eerste doel van de maatschappijleerdocent dat leerlingen de actualiteiten volgen. Vragen hierbij zijn of leerlingen dit gaan doen en wat het oplevert, oftewel wat de meerwaarde is. Het kan zo zijn dat leerlingen de actualiteiten al volgen, uit zichzelf of om een andere reden zoals bijvoorbeeld in opdracht van docenten van andere vakken, denk hierbij aan Nederlands. Wel kan het zo zijn dat leerlingen door de opdracht van de maatschappijleerdocent het nieuws meer gaan volgen dan zij anders gedaan hadden.

Over de rol die het volgen van de actualiteiten, als vorm van informeel leren, is in de literatuur niet veel geschreven. In het kader van de invloed die het volgen van de nieuwsmedia hebben op informeel leren hebben Maier, Rothmund, Retzbach, Otto & Besley (2014) een beoordeling gemaakt van bestaand onderzoek en een vergelijking tussen meer klassieke media-uitingen zoals kranten en meer moderne uitingen zoals online websites en nieuws-apps. Zij geven aan dat het volgen van de actualiteiten een goede manier is om op informele wijze te leren: "Whereas formal scientific learning happens traditionally in schools and universities, media use provides an opportunity for informal scientific learning..." (Maier et al., 2014, pp.86). Wat volgens de auteurs hierbij geleerd wordt betreft 'media literacy', oftewel mediawijsheid en 'science literacy', oftewel wetenschappelijke geletterdheid. Specifiek voor het vak maatschappijleer wordt voor deze laatste term maatschappelijke geletterdheid gebruikt (Olgers et al., 2010).

Een van de doelen van maatschappijleer is het aanleren en vergroten van de maatschappelijke geletterdheid bij leerlingen. Bij deze maatschappelijke geletterdheid gaat het om een eerste inleiding in de grondbegrippen en benaderingen van de sociale wetenschappen. De uiteindelijke meerwaarde van maatschappelijke geletterdheid ligt samen met maatschappelijke oordeelsvorming in het bredere verbeteren van de mogelijkheid tot participatie en burgerschapsvorming zoals ook verwoord door Wittebrood (1995) en Mutlu (2010). Beide auteurs geven aan dat burgerschapsvorming door maatschappelijke geletterdheid op het vlak van de rechtsstaat en parlementaire democratie leidt tot verbetering van de burgerschapsvorming. Coret et al. (2009, pp.6) geven over het verband tussen het volgen van de actualiteiten en de maatschappelijke geletterdheid aan dat: "Leerlingen die het nieuws uit zichzelf volgen hebben een streepje voor op de rest. Ze kunnen namelijk beter verbanden leggen en voorbeelden plaatsen". Ook de mediawijsheid zoals verwoord door Maier (2014) heeft hiermee te maken.

Bij mediawijsheid gaat het om de competenties die mensen nodig hebben om bewust en doelgericht om te kunnen gaan met media-uitingen en de informatie die daarin aangeboden wordt te verwerken. In het samenspel van formeel en informeel leren bij maatschappijleer zijn mediawijsheid en maatschappelijke geletterdheid zowel een voorwaarde voor als een gevolg van de opdracht van de docent aan leerlingen om de actualiteiten te volgen. Om de actualiteiten te kunnen volgen en begrijpen moet de leerling toegang hebben tot kranten, televisie en/of internet en mobiele apps, en een bepaalde basis aan kennis van begrippen en contexten. Daarnaast leidt de activiteit van het volgen van de

actualiteiten ook tot een verdere ontwikkeling van de mediawijsheid en maatschappelijke geletterdheid.

Het volgen van de actualiteiten heeft voor de leerlingen zelf vooral als doel om kennis op te doen van de actualiteiten. Deze kennis van de actualiteiten wordt in dit onderzoek gezien als onderdeel van en samenhangend met de maatschappelijke geletterdheid. Daarmee is het idee dat het volgen van de actualiteiten samenhangt met de maatschappelijke geletterdheid. Een factor die van invloed is hierop is de motivatie die leerlingen hebben om de actualiteiten daadwerkelijk te volgen. De motivatie van leerlingen kan worden beoordeeld vanuit de tweedeling tussen extrinsieke en intrinsieke motivatie. Een onderscheid dat gemaakt wordt door Ryan & Deci (2000) en verwoordt als: "...extrinsic motivation refers to the performance of an activity in order to attain some separable outcome and, thus, contrasts with intrinsic motivation, which refers to doing an activity for the inherent satisfaction of the activity itself." (Ryan & Deci., 2000, pp.71). Extrinsieke motivatie heeft hierbij altijd te maken met het bereiken van een bepaald specifiek doel, terwijl intrinsieke motivatie te maken heeft met de voldoening die de activiteit zelf oplevert.

In de eerste plaats is het moeilijk om te weten of leerlingen intrinsiek gemotiveerd zijn door de voldoening die de activiteit van het volgen van de actualiteiten oplevert omdat het vak maatschappijleer, andere vakken zoals Nederlands en onderwijs als geheel en de rol die (het volgen van) de actualiteiten daarbij speelt gezien kan worden als een extrinsiek motiverende factor. Ook de opdracht van de maatschappijleerdocent om de actualiteiten te volgen is een specifieke extrinsieke motivatie. Ook de sociale functie oftewel het mee kunnen praten over wat er speelt en wat in het nieuws is zou een extrinsieke motivatie kunnen zijn voor leerlingen om het nieuws te volgen. Een mogelijk belangrijker extrinsieke motivatie is het aankondigen, inplannen, afnemen, met een cijfer beoordelen en mee laten tellen van actualiteitentoetsen. Als instrument dat een belangrijke rol speelt in de extrinsieke motivatie van leerlingen om de actualiteiten te volgen kan een actualiteitentoets, waarin leerlingen bevraagd worden op kennis van de actualiteiten gezien worden als 'accuracy motivation' (Hart, Albarracín, Eagly, Brechan, Lindberg & Merrill., 2009). Deze auteurs geven aan dat de motivatie tot nauwkeurigheid de wens betreft om nauwkeurige beoordelingen te maken van de aangeboden informatie. In het geval van een actualiteitentoets voor een cijfer zal de leerling dan de juiste informatie over de actualiteiten tot zich moeten nemen en deze juist verwerken en onthouden om een zo hoog mogelijk cijfer te halen. Uitgaande van deze motivatie tot nauwkeurigheid veroorzaakt door het aankondigen, inplannen, afnemen, met een cijfer beoordelen en mee laten tellen van actualiteitentoetsen is er daarmee een wezenlijk verschil tussen leerlingen die (nog) geen maatschappijleer volgen, die wel maatschappijleer volgen waarbij actualiteitentoetsen worden afgenomen en leerlingen die wel maatschappijleer volgen maar geen actualiteitentoetsen voor een cijfer krijgen.

Zoals aangegeven zijn in het samenspel van formeel en informeel leren bij maatschappijleer mediawijsheid en maatschappelijke geletterdheid zowel een voorwaarde voor als een gevolg van de opdracht van de docent aan leerlingen om de actualiteiten te volgen en het afnemen van een actualiteitentoets voor een cijfer. Het volgen van de actualiteiten door leerlingen zou moeten leiden tot kennis over de actualiteiten en maatschappelijke geletterdheid. De aard en de omvang van dit onderzoek van onderwijs maken dat bij de opzet en inhoudelijke invulling ervan bewust gezocht en gekozen is voor deze specifieke variabelen die binnen de onderwijspraktijk op concrete wijze onderzocht kunnen worden. Het mag echter niet vergeten of gebagatelliseerd worden dat andere

variabelen en factoren van invloed zijn op de maatschappelijke geletterdheid en het maatschappelijk oordeelsvermogen. Hierbij moet gedacht worden aan het leren dat plaatsvindt binnen de formele onderwijssituatie zoals tijdens de lessen maatschappijleer, informele setting zoals bij het maken van het huiswerk door leerlingen en op informele wijze los van het volgen van de actualiteiten door ervaringen van leerlingen in interactie met hun omgeving. Daarmee kan gesteld worden dat de conclusies van dit onderzoek van onderwijs kunnen wijzen op correlaties tussen de actualiteiten en maatschappelijke geletterdheid en oordeelsvermogen en niet op mogelijke causale verbanden tussen deze variabelen. Bij de bespreking van de resultaten van dit onderzoek zullen daarom de formele en informele kenmerken van de specifieke lespraktijk waarbinnen dit onderzoek van onderwijs is uitgevoerd worden beschreven en zal hier bij het beschrijven van de resultaten en het trekken van conclusies rekening mee worden gehouden. In de volgende paragraaf zal het maatschappelijk oordeelsvermogen uiteengezet worden.

2.3 Maatschappelijk oordeelsvermogen

Zoals in voorgaande paragrafen is aangegeven wordt in dit onderzoek van onderwijs gekeken naar twee onderdelen van de opdracht van de docent maatschappijleer, namelijk dat leerlingen de betekenis en relevantie van de kernbegrippen van maatschappijleer beter begrijpen, oftewel maatschappelijke geletterdheid én dat leerlingen in staat zijn om hun eigen mening te verwoorden en onderbouwen en een oordeel te vellen, oftewel het maatschappelijk oordeelsvermogen te ontwikkelen (Olgers et al., 2010).

In deze paragraaf zal nader ingegaan worden op de theoretische achtergrond van maatschappelijk oordeelsvermogen. In aansluiting op Olgers et al. (2010) stellen Jeliaskova & Hoppe (2012) dat vaardig en oordeelkundig burgerschap de politieke gemeenschap als geheel ten goede komt, als voorwaarde heeft dat de maatschappelijke geletterdheid van leerlingen toereikend is en bijdraagt aan het vermogen van leerlingen tot maatschappelijke participatie. Letterlijk genomen gaat het bij maatschappelijk oordeelsvermogen om het vermogen tot het vormen van een oordeel, oftewel het vormen van een eigen mening over een maatschappelijk vraagstuk of maatschappelijk probleem en het verwoorden hiervan. Vergelijkbaar met het Engelstalige begrip 'civic judgment' verwoord Battistoni (1997) maatschappelijk oordeelsvermogen als volgt: "By civic judgment I mean the ability to use publicly defensible moral standards in application to the actual life and history of a community" (Battistoni, 1997, pp.153). Deze definitie geeft een aantal afbakeningen die ook bij toepassing voor het vak maatschappijleer relevant zijn. Maatschappelijke oordeelsvorming betreft een vaardigheid, die een fundament nodig heeft van maatschappelijke geletterdheid. Het betreft het verdedigen van een standpunt, een mening, tegenover een publiek, dan wel in de klas, op papier bij beantwoording van opdrachten of toetsvragen, dan wel als burger in de maatschappij, in het daadwerkelijke leven in een gemeenschap. Daarmee is maatschappelijk geletterdheid een voorwaarde voor maatschappelijke oordeelsvorming en maatschappelijke oordeelsvorming een voorwaarde voor (het vermogen tot) maatschappelijk participatie, het uiteindelijke doel van maatschappijleer.

2.4 Van theorie naar toetsbare hypothesen

Op basis van de beschreven literatuur over actualiteiten, maatschappelijke geletterdheid en maatschappelijk oordeelsvermogen en vanuit de drie deelvragen zijn hypothesen opgesteld aan de hand waarvan de verzamelde onderzoeksgegevens statistisch getoetst kunnen worden. Voor de drie deelvragen zijn onderstaande hypothesen geformuleerd.

Voor deelvraag 1: In hoeverre volgen leerlingen de actualiteiten? betreft het de volgende hypothesen:

- H^1 : *Er is een verband tussen de opdracht om de actualiteiten te volgen en het volgen van de actualiteiten.*
- H^2 : *Er is een verband tussen de opdracht om de actualiteiten te volgen en hogere scores op de actualiteitentoets.*
- H^3 : *Er is een verband tussen het volgen van de actualiteiten en hogere scores op de actualiteitentoets.*

Voor deelvraag 2: In hoeverre zijn leerlingen maatschappelijk geletterd? betreft het de volgende hypothesen:

- H^4 : *Er is een verband tussen het volgen van de actualiteiten en hogere scores op maatschappelijke geletterdheid.*
- H^5 : *Er is een verband tussen de score op de actualiteitentoets en hogere scores op maatschappelijke geletterdheid.*

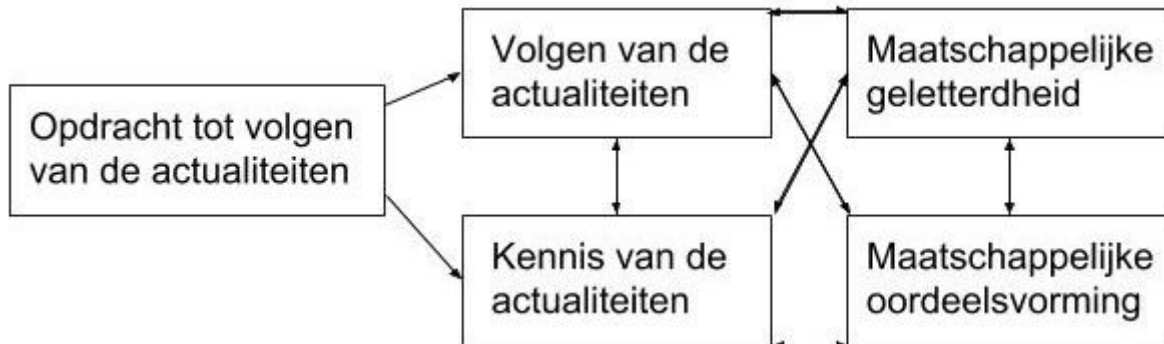
Voor deelvraag 3: In hoeverre zijn leerlingen in staat tot maatschappelijk oordeelsvermogen? betreft het de volgende hypothesen:

- H^6 : *Er is een verband tussen het volgen van de actualiteiten en hogere scores op maatschappelijk oordeelsvermogen.*
- H^7 : *Er is een verband tussen de score op de actualiteitentoets en hogere scores op maatschappelijk oordeelsvermogen.*

Het beantwoorden van bovenstaande hypothesen vindt plaats aan de hand van statistische analyses van de verzamelde onderzoeksgegevens.

2.5 Conclusie theoretisch kader

Vanuit de probleemstelling en op basis van de literatuur zijn de volgende theoretische concepten naar voren gekomen: de opdracht van de docent aan leerlingen om de actualiteiten te volgen, het laten volgen van de actualiteiten door leerlingen, de kennis die leerlingen hebben van de actualiteiten en de maatschappelijke geletterdheid en het maatschappelijk oordeelsvermogen van leerlingen. Daarmee betreft het de theoretische concepten en relaties zoals hieronder weergegeven.

Figuur 1. Theoretische concepten en relaties

Samenvattend vindt de opdracht tot het volgen van de actualiteiten plaats binnen de formele leeromgeving van het onderwijs en het volgen van de actualiteiten binnen een informele leeromgeving buiten de klas of buiten de school. Het volgen van de actualiteiten vraagt bij leerlingen om mediawijsheid en maatschappelijke geletterdheid en de verwachting is dat deze hier ook aan bij draagt. De motivatie voor het volgen van de actualiteiten is bij leerlingen vooral extrinsiek, specifiek gebaseerd op de nauwkeurigheid van de te verkrijgen informatie, omdat de kennis over de actualiteiten getoetst wordt met een actualiteitentoets. De vraag is of het volgen van de actualiteiten samenhangt met de maatschappelijke geletterdheid en maatschappelijke oordeelsvorming.

In het volgende hoofdstuk worden de onderzoeksmethoden uiteengezet die gebruikt zijn om, met gebruikmaking van bovengenoemde theoretische concepten, de onderzoeksgegevens te verzamelen die nodig zijn om de hypothesen, deelvragen en probleemstelling te kunnen beantwoorden.

3. Onderzoeksmethoden

Om aan de hand van en op basis van de relevante literatuur tot beantwoording van de hypothesen, deelvragen en de probleemstelling te komen dient er empirisch onderzoek plaats te vinden naar het volgen van actualiteiten door leerlingen en de mogelijke correlaties hiervan met maatschappelijke geletterdheid en maatschappelijk oordeelsvermogen. Hoe dit empirisch onderzoek in de vorm van dataverzameling en data analyse is opgezet en uitgevoerd wordt in dit hoofdstuk uiteengezet.

3.1 Dataverzameling

De deelvragen zullen beantwoord worden op basis van empirisch onderzoek. Hiertoe wordt een aantal verschillende middelen ingezet, namelijk een vragenlijst (zie Bijlage 1) die kijkt naar de mate waarin leerlingen de actualiteiten volgen, een actualiteitentoets (zie Bijlage 2) die meet in hoeverre leerlingen ook daadwerkelijk weten wat er speelt in de actualiteiten over een bepaalde periode en een PTA-toets (zie Bijlage 3) aan het einde van de periode over het onderwerp parlementaire democratie, die de maatschappelijke geletterdheid en maatschappelijk oordeelsvermogen toetst.

3.1.1 Onderzoeksontwerp

De onderzoekspopulatie betreft leerlingen in het voortgezet onderwijs in Nederland die het vak maatschappijleer krijgen in de richtingen havo en vwo, ook wel het 1e graads gebied van het voortgezet onderwijs. Binnen deze onderzoekspopulatie zijn een aantal steekproeven genomen. Bovengenoemde onderzoeksmethoden worden ingezet bij vier verschillende steekproeven:

- **Geen maatschappijleer-groep**; leerlingen uit havo 3 en vwo 3 die nog geen les krijgen in maatschappijleer en niet de actualiteiten hoeven te volgen van een docent maatschappijleer. Deze groep wordt niet getoetst op kennis over de actualiteiten of op maatschappelijke geletterdheid of maatschappelijk oordeelsvermogen.
- **Controlegroep zonder actualiteitentoets**; leerlingen uit havo 4 en vwo 4 die maatschappijleer krijgen, niet de actualiteiten hoeven te volgen en hier ook niet op getoetst worden. Deze groep wordt wel getoetst op maatschappelijke geletterdheid en maatschappelijk oordeelsvermogen.
- **Controlegroep met actualiteitentoets**; leerlingen uit havo 4 en vwo 4 die maatschappijleer krijgen, niet de actualiteiten hoeven te volgen, maar wel getoetst worden op het de kennis van de actualiteiten. Deze groep wordt wel getoetst op maatschappelijke geletterdheid en maatschappelijk oordeelsvermogen.
- **Actualiteiten-groep**; leerlingen uit havo 4 en vwo 4 die maatschappijleer krijgen, de actualiteiten moeten volgen en hierop getoetst worden. Deze groep wordt wel getoetst op maatschappelijke geletterdheid en maatschappelijk oordeelsvermogen.

Vragenlijst

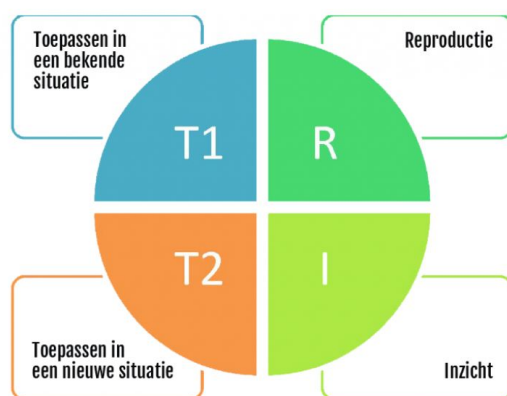
Deelvraag 1 en hypothesen H^1 t/m H^3 betreffen de kwestie in hoeverre leerlingen de actualiteiten volgen. Voor beantwoording is een vragenlijst opgezet die wordt afgenomen bij de vier verschillende steekproef-groepen binnen de onderzoekspopulatie van leerlingen in het voortgezet onderwijs in Nederland die het vak maatschappijleer krijgen in de richtingen havo en vwo, het 1e graads gebied van het voortgezet onderwijs in Nederland. In deze vragenlijst wordt gevraagd naar het volgen van de actualiteiten, de mate hiervan en welke bronnen bekeken worden. Ook wordt gevraagd naar een eventuele verandering in het volgen van de actualiteiten door de opdracht van de docent maatschappijleer om de actualiteiten te volgen.

Actualiteitentoets

De actualiteitentoets is een manier om te meten of en in hoeverre leerlingen de actualiteiten volgen. De actualiteitentoets wordt daarmee gebruikt voor de beantwoording van deelvraag 1. Voor de actualiteiten-groep is de actualiteitentoets een verplicht onderdeel van het vak maatschappijleer met een weging van 1 (ter vergelijking, de PTA-toets heeft een weging van 4). Het afnemen van de actualiteitentoets is, naast een meetinstrument, een manier om leerlingen te motiveren en aan te zetten tot het volgen van de actualiteiten. De actualiteitentoets zal ook worden afgenomen bij de controlegroep met actualiteitentoets. Voor deze groep is de actualiteitentoets slechts een meetinstrument van de kennis van de actualiteiten en geen instrument om leerlingen te motiveren tot het volgen van de actualiteiten. Deze groep is vooraf ook niet op de hoogte van het afnemen van de actualiteitentoets. De scores op de actualiteitentoets van deze groep kunnen worden vergeleken met de scores van de actualiteiten-groep. De actualiteitentoets wordt gebruikt om deelvraag 1 en de hypothesen H^2 en H^3 te beantwoorden, om deelvraag 2 en hypothese H^5 te beantwoorden en om deelvraag 3 en hypothese H^7 te beantwoorden.

PTA-toets

Zowel de maatschappelijke geletterdheid als het maatschappelijk oordeelsvermogen zal getest worden door het afnemen van een PTA-toets (programma van toetsing en afsluiting) over het onderwerp parlementaire democratie. De inhoud van de toets is gebaseerd op de verplichte stof uit het handboek en werkboek van methode Dilemma van uitgeverij Malmberg (Boersma & Groen, 2013; Faas & Groen, 2013) in combinatie met wat uitgelegd en besproken wordt tijdens de lessen maatschappijleer. Deze toets wordt afgenomen bij de actualiteiten-groep en de beide controlegroepen. De resultaten van de

Figuur 2. RTTI-methode

PTA-toets en de analyse daarvan wordt gebruikt ter beantwoording van deelvraag 2 en hypothesen H^4 en H^5 naar maatschappelijke geletterdheid en ter beantwoording van deelvraag 3 en hypothesen H^6 en H^7 naar maatschappelijk oordeelsvermogen van leerlingen. De PTA-toets wordt opgezet volgens de RTTI-methode, waarbij de verschillende vragen worden ingedeeld op basis van de kenmerken van reproductie (R), toepassing (T) en inzicht (I), zoals weergegeven in tabel 1 en figuur 2.

Type	Omschrijving
Reproductie	Vragen die kunnen worden opgelost op basis van herkenning of reproductie. De leerling hoeft zelf niets wezenlijks toe te voegen aan het geleerde. Dit type vragen wordt gebruikt om doelstellingen te toetsen waarbij het gaat om het kunnen weergeven of herkennen van wat letterlijk is geleerd.
Toepassing 1	Vragen die gericht zijn op het toepassen van de leerstof in reeds geleerde situaties (T1-vraag). Met toepassingsvragen wordt nagegaan of de leerling in staat is om het geleerde zelfstandig toe te passen in een bekende context.
Toepassing 2	Vragen die gericht zijn op het toepassen van de leerstof in nieuwe situaties (T2-vraag). Met toepassingsvragen wordt nagegaan of de leerling in staat is om het geleerde te koppelen aan andere situaties. De leerling moet tevens in staat zijn om in een gegeven situatie zelf te bepalen welke methode het meest geschikt is om te gebruiken.
Inzicht	Bij vraagstukken op dit niveau wordt een actievere inbreng van de leerling verwacht. Hij moet zelf iets aan het geleerde toevoegen. Zo moet bijvoorbeeld een verband worden gelegd dat in het boek of in de les niet klassikaal is besproken. Leerlingen kiezen zelf de methode en de toepassing om de vraag op te lossen. Met inzicht vraagstukken wordt nagegaan of de leerling in staat is zelfstandig en systematisch een nieuw vraagstuk vanuit verschillende perspectieven te doorgronden en op te lossen.

Tabel 1. Cognitieve indeling van RTTI (Dros & Verba, 2010, pp.7-8)

De kenmerken van het RTTI-onderdeel reproductie correleren hierbij aan maatschappelijke geletterdheid zoals verwoord in het theoretisch kader en de kenmerken van RTTI-onderdeel toepassing 2 en inzicht correleren aan de kenmerken van maatschappelijk oordeelsvermogen. Vanuit de literatuur is hiermee een omzetting gemaakt van theoretische begrippen naar concrete toetsvragen als meetinstrumenten voor maatschappelijke geletterdheid en maatschappelijk oordeelsvermogen. Hieronder is het onderzoeksdesign nog een keer schematisch weergegeven.

	Opdracht: volg actualiteit	Vragenlijst actualiteite n	Actualiteiten- toets	PTA-toets
Geen maatschappijleer- groep		X		
Controlegroep zonder actualiteitentoets		X		X
Controlegroep met actualiteitentoets		X	X	X
Actualiteiten-groep	X	X	X	X

Tabel 2. Onderzoeksdesign

3.1.2 Uitvoer onderzoek

In de voorgaande paragraaf is de onderzoeksopzet beschreven en uiteengezet vanuit de theorie. Het volledige onderzoeksmodel is een ideaaltype, waarbij de onderzoeker in de praktijk tegen praktische problemen, kanttekeningen en mogelijke verbeteringen aanloopt. Dat geldt voor elk onderzoek en in het geval van dit onderzoek was dat niet anders. Daarom wordt in deze paragraaf de praktijk van de uitvoer van dataverzameling beschreven. Hierbij wordt nader ingegaan op de onderzoekspopulatie, de drie meetinstrumenten, de uitvoer in de praktijk, de acties die hierbij zijn uitgevoerd en de keuzes die zijn gemaakt. Deze onderdelen zullen gerelateerd worden aan de onderzoeksopzet zoals gepresenteerd en uiteengezet in paragraaf 3.1.

Vragenlijst

Het eerste meetinstrument dat is ingezet binnen dit onderzoek van onderwijs is de vragenlijst. Na goedkeuring van de onderzoeksopzet en vaststelling van de vragenlijst zijn de eerste stappen genomen binnen het Pius X college Aalderinkshoek in Almelo om de vragenlijst af te nemen bij de 'geen maatschappijleer-groep', een controlegroep voor wat betreft het volgen van maatschappijleer en de opdracht om de actualiteiten te volgen.

Geen maatschappijleer-groep

De groep leerlingen bestaat uit 3e klas leerlingen van de havo en het vwo. Deze groep heeft nog geen maatschappijleer en heeft niet van een maatschappijleerdocent de opdracht gekregen om de actualiteiten te volgen. Afnemen van de vragenlijst gebeurde bij de start van de lessen geschiedenis en de aansturing en uitleg vond plaats door de schrijver zelf. Afnemen van de vragenlijst bij deze groep nam maximaal 10 minuten in beslag. De vragenlijst is digitaal aangemaakt via www.thesistools.com, werd door leerlingen ingevuld via een laptop of mobiele telefoon en de resultaten zijn hierdoor digitaal benaderbaar en analyseerbaar.

Tijdens het afnemen van de vragenlijst bij deze groep bleek dat het gebruik van de term 'het nieuws' in de eerste versie van de vragenlijst ambigu was en tot vragen en problemen bij de beantwoording van de vragenlijst leidde. Veel leerlingen interpreteren de term 'het nieuws' als bedoelende 'het acht uur journaal'. Op basis van deze interpretatie vind een te smalle interpretatie plaats van hetgeen onderzocht wordt, wat ten koste gaat van de validiteit. Op basis van deze constatering is de vragenlijst aangepast en is, na terugkoppeling, gekozen voor het consistente gebruik van het begrip 'de actualiteiten' binnen de het onderzoek en de vragenlijst. De actualiteiten is als begrip ook uiteengezet in het theoretisch kader en bij de verdere afname van de vragenlijsten is deze term vooraf aan respondenten uitgelegd als 'wat er nu gebeurt in de wereld, als onderwerp van de dag en wat er in het nieuws is'. Bij geen enkele klas was sprake van sterke afwezigheid van leerlingen door ziekte of anderszins, daarmee wordt de invloed van non-respons door afwezigheid ingeschat als nihil.

Nadat bij de eerste afname van de vragenlijst onder de geen maatschappijleer-groep bleek dat het gebruik van de term 'het nieuws' ambigu was, is de vragenlijst aangepast en opnieuw afgenomen bij leerlingen uit de 3e klas middelbare school van havo en vwo.

Om te voorkomen dat er hierbij een leereffect, of ook wel een 'mere exposure effect' (Zajonc, 1968) zou optreden, is gekozen om deze vragenlijst af te nemen onder een andere maar vergelijkbare groep leerlingen. Deze is gevonden binnen het Twickelcollege in Hengelo. Ook hier betrof het 3e klas leerlingen van havo en vwo. Het onderwerp van 'de actualiteiten' is vooraf uiteengezet aan de leerlingen en ook hier waren leerlingen in maximaal 10 minuten klaar met het invullen van de vragenlijst via laptop of mobiele telefoon. Bij geen enkele klas was sprake van sterke afwezigheid van leerlingen door ziekte of anderszins, daarmee is ook hier de invloed van non-respons door afwezigheid ingeschat als nihil.

Actualiteitengroep

De actualiteitengroep bestaat uit leerlingen van het Pius X college Alderinkshoek in Almelo. Het betreft 4e klassers havo en vwo die allemaal maatschappijleer volgen en les krijgen van dezelfde maatschappijleerdocent. De actualiteiten worden bij deze groep in de les op verschillende manieren behandeld en actief geïntegreerd in de lessenserie over parlementaire democratie. Daarnaast wordt van de actualiteitengroep verwacht dat zij buiten de les om, op informele wijze de actualiteiten volgen. De vragenlijst is bij deze groep afgenomen tijdens maatschappijleer, ook hier duurde dit maximaal 10 minuten en was vrijwel geen sprake van non-respons.

Binnen deze groep van 115 leerlingen is sprake van een tweetal leerlingen die het 4e jaar voor de tweede keer doen. Daarmee zijn zij eerder in aanraking gekomen met maatschappijleer. Deze lessen werden echter verzorgd door een andere maatschappijleerdocent, het volgen van de actualiteiten was daarbij niet aan de orde omdat dit geen onderdeel van de lessen was en de leerlingen hiertoe geen opdracht hebben gekregen van de betreffende docent. Een vergelijkbare situatie speelt voor een drietal leerlingen die zijn doorgestroomd vanaf de 4e klas Vmbo-t. Zowel een andere docent als geen opdracht om buiten de lessen om het nieuws te volgen. De verwachting is dat een mogelijke samenhang tussen het eerder volgen van het vak maatschappijleer en het volgen van en de kennis over de actualiteiten aanwezig kan zijn, maar dat deze samenhang verwaarloosbaar zal zijn door de kleine omvang van deze groep 5 op 115 respondenten en de afwezigheid van de opdracht tot het volgen van de actualiteiten in voorgaande jaren.

Controlegroep zonder actualiteitentoets

De controlegroep zonder actualiteitentoets bestaat uit leerlingen van het Bataafs Lyceum in Hengelo. Het betreft 4e klassers havo en vwo die allemaal maatschappijleer volgen en les krijgen van dezelfde maatschappijleerdocent. Dit betreft een andere maatschappijleerdocent dan de actualiteitengroep en dezelfde docent als de controlegroep met actualiteitentoets. Voor zowel de controlegroep zonder als de controlegroep met actualiteitentoets geldt dat het gebruik van de actualiteiten en de integratie ervan binnen de lessen minimaal is en dat de docent aan de leerlingen niet de opdracht geeft om buiten de lessen om, op informele wijze de actualiteiten te volgen.

Controlegroep met actualiteitentoets

De controlegroep met actualiteitentoets bestaat uit leerlingen van het Bataafs Lyceum in Hengelo. Het betreft 4e klassers havo en vwo die allemaal maatschappijleer volgen en les krijgen van dezelfde maatschappijleerdocent.

Dit betreft dezelfde docent als de controlegroep zonder actualiteitentoets en een andere maatschappijleerdocent dan de actualiteitengroep. De vragenlijsten zijn bij de controlegroepen afgenomen onder supervisie van de docent en namen, net als bij de andere groepen, maximaal 10 minuten in beslag. Bij beide groepen was sprake van minimale afwezigheid waardoor het effect van non-respons ook bij deze groepen als nihil wordt beschouwd.

Actualiteitentoets

Het tweede meetinstrument dat is ingezet binnen dit onderzoek van onderwijs is de actualiteitentoets. De actualiteitentoets betreft een toets bestaande uit een 12-tal meerkeuzevragen. Zoals aangegeven in de vorige paragraaf dient de actualiteitentoets enerzijds als motivatie instrument voor de actualiteitengroep en anderzijds als meetinstrument voor het vak maatschappijleer en voor dit onderzoek van onderwijs voor de actualiteitengroep en de controlegroep met actualiteitentoets.

Actualiteitengroep

Bij de actualiteitengroep, op het Pius X college Aalderinkshoek in Almelo is op twee momenten een actualiteitentoets afgenomen. Als onderdeel van het programma van toetsing en afsluiting krijgen deze 4e klassers havo en vwo op 4 momenten in het jaar een actualiteitentoets. Voor dit onderzoek van onderwijs is voor deze groep het gemiddelde genomen van de eerste twee actualiteitentoetsen die zijn afgenomen, omdat deze twee toetsen binnen het tijdsbestek van de uitvoer van dit onderzoek van onderwijs vallen. De opdracht tot het volgen en blijven volgen van de actualiteiten is, door de docent maatschappijleer, vanaf de start van het schooljaar herhaaldelijk gegeven. De actualiteitentoetsen zijn vanaf de start van het schooljaar ingepland inclusief de periode waarover deze toetsen gaan. Ook is het meetellen en de weging van de actualiteitentoetsen benoemd door de docent. Daarmee is de verwachting dat de extrinsiek motivatie van leerlingen, meer specifiek de motivatie tot nauwkeurigheid (Hart et al., 2009) gevoed is.

De actualiteitentoetsen zijn door de docent tijdens de lessen maatschappijleer op één en dezelfde dag afgenomen. Afname van de actualiteitentoetsen nam maximaal 15 minuten in beslag. Om verstoring van de onderzoeksresultaten door uitwisseling van vragen tussen leerlingen uit verschillende klassen op verschillende lesuren zoveel mogelijk te beperken is voor elke klas gekozen voor een andere samenstelling van vragen over de actualiteit. Daarmee kan gesteld worden dat dit effect zoveel mogelijk beperkt is.

Controlegroep met actualiteitentoets

Bij de controlegroep met actualiteitentoets, op het Bataafs lyceum in Hengelo is op één moment een actualiteitentoets afgenomen. Aangezien de actualiteitentoets hier geen onderdeel is van het programma van toetsing en afsluiting is de toets bij deze 4e klassers havo en vwo onaangekondigd en onverwacht afgenomen. Zoals aangegeven heeft deze groep ook geen opdracht tot het volgen van de actualiteiten gekregen en is het gebruik van de actualiteiten binnen de les bij deze groep beperkt. De actualiteitentoetsen tellen ook is niet mee. De verwachting is dat deze leerlingen daarmee hooguit intrinsiek gemotiveerd zijn voor het volgen van de actualiteiten, zoals bedoelt door Ryan & Deci (2000).

De actualiteitentoetsen zijn door de docent en de onderzoeker tijdens de lessen maatschappijleer op één en dezelfde dag afgenomen. Afname van de actualiteitentoetsen nam maximaal 15 minuten in beslag. Om verstoring van de onderzoeksresultaten door uitwisseling van vragen tussen leerlingen uit verschillende klassen op verschillende lesuren zoveel mogelijk te beperken is ook bij de controlegroep met actualiteiten voor elke klas gekozen voor een andere samenstelling van vragen over de actualiteit. Daarmee kan gesteld worden dat het verstorend effect hiervan zoveel mogelijk beperkt is.

PTA-toets

Het derde meetinstrument dat is ingezet binnen dit onderzoek van onderwijs is de PTA-toets. Deze toets, die onderdeel is van het programma van toetsing en afsluiting voor het vak maatschappijleer, gaat over het onderwerp parlementaire democratie, één van de vier hoofdonderwerpen die bij maatschappijleer behandeld en getoetst worden. Zowel bij de actualiteitengroep als bij de controlegroepen (met en zonder actualiteitentoets) is een PTA-toets afgenomen. Hieronder wordt de opzet en afname van de PTA-toets voor deze groepen beschreven.

Actualiteitengroep

Voor de actualiteitengroep, 4e klassers havo en vwo van het Pius X college Aalderinkshoek in Almelo betreft de PTA-toets parlementaire democratie de eerste toets die ze maken in het schooljaar voor maatschappijleer. De toets is opgezet en gescoord volgens de RTTI-methode zoals verwoord in de voorgaande paragraaf. De PTA-toets is afgenomen tijdens de proefwerkweek onder toezicht van surveillanten. Leerlingen hadden 50 minuten tijd voor het maken van de toets. Van de 115 leerlingen hebben 9 leerlingen de toets niet gemaakt vanwege afwezigheid door ziekte of andere redenen. Deze leerlingen hebben op een later moment een andere toets gemaakt over hetzelfde onderwerp. De resultaten van de leerlingen zijn niet meegenomen in dit onderzoek, vanwege de betrouwbaarheid van de meting. Deze non-respons op de PTA-toets is relatief klein, daarom wordt niet verwacht dat deze non-respons invloed heeft op de resultaten. Kanttekening hierbij is dat de redenen en oorzaken voor non-respons bij de PTA-toets niet nader zijn onderzocht. Hierdoor kan er een vorm van zelfselectie plaatsvinden van mogelijk minder scorende leerlingen die van andere leerlingen de ervaringen met de toets willen weten bij een inhaalmoment voordeel te verkrijgen. Vanwege de beperkte omvang van deze groep en de onzekerheid van bovenstaande verwachte wordt de invloed hiervan echter ingeschat als nihil.

Controlegroep

Voor de controlegroepen, 4e klassers havo en vwo van het Bataafs lyceum in Hengelo, waarvan een deel wel een actualiteitentoets heeft gemaakt en een deel niet, geldt dat de PTA-toets parlementaire democratie de tweede toets is die ze maken in het schooljaar voor maatschappijleer. Zij hebben al eerder in het schooljaar een toets gemaakt over het onderwerp rechtsstaat. De verwachting binnen dit onderzoek is dat dit gegeven invloed heeft op de resultaten van de controlegroepen. Vanwege de samenhang tussen de onderwerpen rechtsstaat en parlementaire democratie wordt hierbij een cumulatief leereffect verwacht en een hogere gemiddelde score op de PTA-toets over parlementaire democratie bij de controlegroepen.

Vanwege de omvang, aard en opzet van dit onderzoek van onderwijs is dit een effect dat moeilijk te bagatelliseren of oplossen is. De PTA-toets binnen het Bataafs Lyceum is opgezet en gescoord volgens de RTTI-methode zoals verwoord in de voorgaande paragraaf. De PTA-toets is afgenomen tijdens de proefwerkweek onder toezicht van surveillanten. Leerlingen hadden 50 minuten tijd voor het maken van de toets. Van de 180 leerlingen hebben 7 leerlingen de toets niet gemaakt vanwege afwezigheid door ziekte of andere redenen. De resultaten van de leerlingen zijn niet meegenomen in dit onderzoek, vanwege de betrouwbaarheid van de meting. Vanwege de beperkte omvang van deze groep en de onzekerheid van bovenstaande verwachting wordt de invloed hiervan echter ingeschat als nihil.

3.2 Data-analyse

De verzamelde onderzoeksgegevens uit de vragenlijsten, actualiteitentoetsen en PTA-toetsen zijn ingevoerd in het statistische analyseprogramma SPSS en zullen geanalyseerd worden aan de hand van statistische analyse. Hierbij zullen analyses gemaakt worden van de scores en antwoorden van de verschillende steekproeven voor wat betreft de opdracht om de actualiteiten te volgen, het volgen van de actualiteiten zoals blijkt uit de vragenlijst, de kennis van de actualiteiten zoals blijkt uit de actualiteitentoets en de maatschappelijke geletterdheid en maatschappelijk oordeelsvermogen zoals blijkt uit de PTA-toets en de relaties zoals weergegeven in hypothesen H^1 t/m H^7 .

Aan de hand van deze, in het theoretisch kader gepresenteerde, hypothesen zal een aantal analyses gepresenteerd worden van de verzamelde onderzoeksgegevens zoals weergegeven in de voorgaande twee paragrafen. Voor deelvraag 1 (In hoeverre volgen leerlingen de actualiteiten?) betreft dit hypothesen H^1 t/m H^3 . Hypothese H^1 betreft de correlatie tussen de opdracht om de actualiteiten te volgen en het daadwerkelijk volgen van de actualiteiten door leerlingen. Aangezien beide variabelen categorische, nominale variabelen zijn wordt bij de analyse Pearson's chi-kwadraattoets gebruikt, die aangeeft of de verdeling van de steekproef significant afwijkt van de verwachte verdeling.

3.3 Conclusie onderzoeksmethoden

In deze paragraaf zijn het onderzoeksontwerp, de dataverzameling en de data analyse gepresenteerd. De onderzoekspopulatie van leerlingen in het voortgezet onderwijs die maatschappijleer volgen en de steekproeven van nulmetinggroep, controlegroepen en actualiteitengroep zoals ze in dit onderzoek van onderwijs zijn gebruikt zijn ook uiteengezet in combinatie met de drie meetinstrumenten; de vragenlijst, actualiteitentoets en PTA-toets. Ook is de uitvoer van het onderzoek beschreven zoals dit in de praktijk heeft plaatsgevonden. In het volgende hoofdstuk worden de resultaten gepresenteerd, beschreven en geanalyseerd die verzameld zijn op basis van de hierboven beschreven onderzoeksopzet, uitvoer en data-analyse.

4. Resultaten

Op basis van de onderzoeksopzet, de uitvoer van het onderzoek en de data-analyse zoals beschreven in hoofdstuk 3 zullen in dit hoofdstuk de resultaten worden gepresenteerd, beschreven en geanalyseerd. Hierbij worden de hypothesen die in hoofdstuk 2 zijn gepresenteerd stuk voor stuk besproken, inclusief de relevante statistische toetsen. Deze statistische analyses worden in hoofdstuk 5 gebruikt om de deelvragen te beantwoorden en conclusies te kunnen trekken ter beantwoording van de probleemstelling.

4.1 Resultaten deelvraag 1: Actualiteiten

Deelvraag 1 kijkt naar het volgen van de actualiteiten door leerlingen. De behandeling van de hypothesen H^1 t/m H^3 draagt bij aan de beantwoording van deze deelvraag. Hypothese 1 betreft de correlatie tussen de opdracht om de actualiteiten te volgen en het daadwerkelijk volgen van de actualiteiten door leerlingen:

- *H¹: Er is een verband tussen de opdracht om de actualiteiten te volgen en het volgen van de actualiteiten.*

In deze hypothese is de onafhankelijke variabele, de experimentele variabele, de opdracht tot het volgen van de actualiteiten. Binnen de onderzoekspopulatie is deze variabele voor verschillende steekproeven verschillend. Alleen de actualiteitengroep, de 4e klassers van het Pius X college, hebben van hun docent maatschappijleer de opdracht gekregen tot het volgen van de actualiteiten. De andere groepen; geen-maatschappijleer groep (3e klassers) en de beide controlegroepen (4e klassers Bataafs Lyceum) hebben niet van een maatschappijleerdocent de opdracht gekregen om de actualiteiten te volgen. De verwachting is dat de onafhankelijke variabele van de opdracht geven om de actualiteiten te volgen invloed heeft op de afhankelijke variabele van het daadwerkelijk volgen van de actualiteiten door leerlingen. Een verwacht resultaat bij deze hypothese is dat de opdracht van de docent tot het volgen van de actualiteiten samenhangt met het volgen van de actualiteiten door leerlingen. Daarmee is de verwachting dat er een positieve correlatie is zoals bedoelt door Field (2009).

Voor beide variabelen in deze hypothese geldt dat het categorische variabelen betreft. Dit betekent dat het variabelen betreft die op nominale of ordinale schaal zijn gemeten, maar waarvan de waarden geen meetbare hoeveelheden voorstellen. Om deze nominaal verdeelde variabelen te analyseren wordt als statistische toets Pearson's chi-kwadraattoets gebruikt (Field, 2009, pp.688). Bij deze toets worden de frequenties geteld van de verschillende categorieën en vergeleken met de verwachte frequenties op basis van kans. In eerste instantie is hierbij naar alle respondenten in het onderzoek gekeken. De frequenties zijn hieronder weergegeven in tabel 3, de uitkomsten van de chi-kwadraattoets in tabel 4.

			Volgen van de actualiteiten		Total
			Ja	Nee	
Opdracht tot het volgen van de actualiteiten	Ja	Count	90	25	115
		Expected Count	78,2	36,8	115,0
	Nee	Count	116	72	188
		Expected Count	127,8	60,2	188,0
Total	Count		206	97	303
	Expected Count		206,0	97,0	303,0

Tabel 3. Opdracht tot volgen actualiteiten * Volgen actualiteiten

In bovenstaande tabel zijn de totalen en verdeling over het wel en niet krijgen van de opdracht tot het volgen van de actualiteiten en de verdeling over het wel of niet volgen van de actualiteiten weergegeven. Daarnaast is de verwachte verdeling op basis van kans weergegeven voor beide variabelen. In de tabel hieronder zijn de resultaten van de chi-kwadraattoets over bovenstaande frequenties weergegeven.

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	8,989 ^a	1	,003	,003	,002
N of Valid Cases	303				

Tabel 4. Chi-kwadraattoets Opdracht tot volgen actualiteiten * Volgen actualiteiten

In bovenstaande tabel is te zien dat de waarde van de berekende chi-kwadraattoets 8,989 is en de significantiewaarde 0,003. Traditioneel wordt de grens voor de significantie gesteld op 0,05 (Field, 2009, pp.697). Daarmee kan gesteld worden dat de uitkomst significant is en er een sterke indicatie is dat voor deze steekproef de opdracht tot het volgen van de actualiteiten positief samenhangt met het daadwerkelijk volgen van de actualiteiten door leerlingen.

Het is van belang om bij deze uitkomst een kanttekening te plaatsen. In essentie is de vraag die door de chi-kwadraattoets gesteld en beantwoord de vraag of er een samenhang is tussen twee variabelen. Een gevaar dat hierbij speelt is het derde-variabele-probleem, waarbij er buiten die twee genoemde variabelen een derde variabele is die de resultaten beïnvloedt (Field, 2009, pp.173). In dit geval is de verwachting dat hiervan sprake is en wel door het volgen van het vak maatschappijleer. De verwachting is dat het volgen van het vak maatschappijleer, zonder de expliciete opdracht tot het volgen van de actualiteiten samenhangt met het volgen van de actualiteiten.

Daarom is in tweede instantie gekeken naar de 4e klassers, oftewel de leerlingen die maatschappijleer volgen en daarbij wederom het onderscheid gemaakt tussen het wel en niet de opdracht krijgen tot het volgen van de actualiteiten. De verwachting is hierbij wederom dat de opdracht tot het volgen van de actualiteiten positief samenhangt met het volgen van de actualiteiten door leerlingen.

					Volgen van de actualiteiten		
					Ja	Nee	Total
Opdracht tot het volgen van de actualiteiten	Ja	Count			90	25	115
		Expected Count			83,1	31,9	115,0
	Nee	Count			66	35	101
		Expected Count			72,9	28,1	101,0
Total		Count			156	60	216
		Expected Count			156,0	60,0	216,0

Tabel 5. Opdracht tot volgen actualiteiten * Volgen actualiteiten (4e klassers)

In tabel 5 zijn vooral de verschillen te zien in aantallen respondenten, de verdeling over de verschillende groepen en dat de verwachte aantallen en verdeling per groep ook wijzigt doordat het aantal respondenten verandert. In tabel 6 is de chi-kwadraattoets weergegeven voor deze steekproef.

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	4,470 ^a	1	,034	,047	,025
N of Valid Cases	216				

Tabel 6. Chi-kwadraattoets Opdracht tot volgen actualiteiten * Volgen actualiteiten (4e klassers)

De uitkomsten van tabel 6 zijn op twee manieren relevant. Ten eerste als toets van de mate van samenhang tussen de twee variabelen, ten tweede in vergelijking met tabel 4 en de chi-kwadraattoets waarbij ook 3e klassers werden meegenomen omdat hiermee ook iets gezegd kan worden over de mate van samenhang met het volgen van het vak maatschappijleer.

Bij beoordeling van tabel 6 kan, in eerste instantie, gesteld worden dat er sprake is van een significantie van 0,034. Bij een significantieniveau van 0,05 betekent dat ook voor deze toets een indicatie dat er een positieve samenhang is tussen de opdracht tot het volgen van de actualiteiten en het volgen van de actualiteiten door leerlingen.

Een kanttekening die, in tweede instantie, daarbij geplaatst kan worden is dat deze significantie lager is dan die blijkt wanneer ook leerlingen uit de 3e klas worden meegenomen die nog geen maatschappijleer volgen. Dit is een indicatie voor een positieve correlatie tussen het volgen van het vak maatschappijleer en het volgen van de actualiteiten, los van de opdracht tot het volgen van de actualiteiten. Samenvattend kan, op basis van bovenstaande resultaten en analyse, gesteld worden dat er een indicatie is dat de opdracht van de docent maatschappijleer aan 4e klas havo en vwo leerlingen positief samenhangt met het volgen van de actualiteiten door deze leerlingen.

De tweede hypothese, die kijkt naar de correlatie tussen de opdracht van de docent om de actualiteiten te volgen en de scores op de actualiteitentoets luidt:

- H^2 : *Er is een verband tussen de opdracht om de actualiteiten te volgen en hogere scores op de actualiteitentoets.*

De onafhankelijke, experimentele variabele in deze hypothese betreft opnieuw de opdracht van de docent maatschappijleer aan leerlingen om de actualiteiten te volgen. De afhankelijke variabele in deze hypothese betreft de scores van leerlingen op de actualiteitentoets. De onafhankelijke variabele is van nominale aard; wel of niet de opdracht krijgen om de actualiteiten te volgen. De afhankelijke variabele is ordinaal, dit betekent dat het ook een categorische variabele is, waarbij er wel sprake is van een volgorde in de categorieën maar er niets gezegd kan worden over de verschillen tussen de waarden die de variabele aan kan nemen (Field, 2009, pp.8-9). Voor deze hypothese is de verwachting dat de opdracht tot het volgen van de actualiteiten positief samenhangt met scores voor de actualiteitentoets. Voor deze hypothese wordt wederom Pearson's chi-kwadraattoets gebruik, aangezien beide variabelen categorische variabelen zijn. In tabel 7 is de verdeling van scores over de groepen die wel en niet de opdracht hebben gekregen tot het volgen van de actualiteiten. In tabel 8 staan de uitkomsten van de chi-kwadraattoets.

			Cijfer actualiteitentoets					
			1-6	6-7	7-8	8-9	9-10	Total
Opdracht volg actualiteit	Ja	Count	1	1	25	54	34	115
		Expected	11,3	11,3	31,3	37,5	23,8	115,0
	Nee	Count	17	17	25	6	4	69
		Expected	6,8	6,8	18,8	22,5	14,3	69,0
Total	Count		18	18	50	60	38	184
	Expected		18,0	18,0	50,0	60,0	38,0	184,0

Tabel 7. Opdracht tot volgen actualiteiten * scores actualiteitentoets (4e klassers)

Voor Pearson's chi-kwadraattoets geldt dat het verwachte aantal waarnemingen in een cel niet onder de 5 mag liggen. Indien dit wel het geval is kunnen de uitkomsten van de toets niet als significant worden beoordeeld.

Er is daarbij wel een grens aangegeven van maximaal 20% van de cellen met een verwachte waarde onder de 5 (Yates, Moore & McCabe, 1999, pp. 734). Vanwege deze eis is er in dit onderzoek voor gekozen om de voor de cijfers voor de actualiteitentoets niet de exacte cijfers te nemen, maar deze te categoriseren zoals weergegeven in tabel 9. Vanwege de eis van maximaal 20% van de cellen met een minimale verwachte waarde van 5 is er voor gekozen om cijfers tussen de 1 en de 6 samen te voegen in één categorie en de overige cijfers te categoriseren tussen twee hele getallen. In tabel 8 is de chi-kwadraattoets weergegeven voor de variabelen volgen van de actualiteiten en de scores op de actualiteitentoets.

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	84,297	4	,000	,000	
N of Valid Cases	184				

Tabel 8. Chi-kwadraattoets Opdracht tot volgen actualiteiten * Scores actualiteitentoets

In tabel 8 is te zien dat de waarde van Pearson's chi-kwadraattoets 84,287 is en de significantie 0,000 bedraagt. Dit betekent dat bij een significantieniveau van 0,05 voor deze toets een zeer sterke indicatie is dat er een positieve samenhang is tussen de opdracht tot het volgen van de actualiteiten en hogere scores voor de actualiteitentoets.

De derde hypothese, die kijkt naar de correlatie tussen de opdracht van de docent om de actualiteiten te volgen en de scores op de actualiteitentoets luidt:

- H^3 : *Er is een verband tussen het volgen van de actualiteiten en hogere scores op de actualiteitentoets.*

Bij deze hypothese betreft de onafhankelijke, experimentele variabele het volgen van de actualiteiten door leerlingen. Deze onafhankelijke variabele is een nominale variabele; wel of niet de actualiteiten volgen. De afhankelijke variabele betreft de scores voor de actualiteitentoets en is ordinaal oftewel er is sprake van een volgorde in de categorieën maar er kunnen geen uitspraken gedaan worden over de verschillen tussen de waarden die de variabele aanneemt. Voor deze hypothese is de verwachting dat het volgen van de actualiteiten positief samenhangt met scores voor de actualiteitentoets. Voor deze hypothese wordt ook de chi-kwadraattoets gebruik. Beide variabelen zijn categorisch. In tabel 9 is de verdeling van scores over de groepen die wel en niet de actualiteiten volgen weergegeven. In tabel 10 staan de uitkomsten van de chi-kwadraattoets.

			Cijfer actualiteitentoets					Total
			1-6	6-7	7-8	8-9	9-10	
Volgen actualiteit	Ja	Count	9	12	32	48	30	131
		Expected	12,8	12,8	35,6	42,7	27,1	131,0
	Nee	Count	9	6	18	12	8	53
		Expected	5,2	5,2	14,4	17,3	10,9	53,0
Total	Count		18	18	50	60	38	184
	Expected		18,0	18,0	50,0	60,0	38,0	184,0

Tabel 9. Volgen actualiteiten * scores actualiteitentoets

Wederom geldt dat voor de uitvoer van Pearson's chi-kwadraattoets het verwachte aantal waarnemingen in een cel niet onder de 5 mag liggen. Aangezien dit in deze situatie voor meer dan 20% van de cellen het geval is kunnen de uitkomsten van de toets niet beoordeeld worden. De categorieën zoals hiervoor besproken en weergegeven in tabel 9 worden daarom opnieuw gebruikt. In tabel 10 is de chi-kwadraattoets weergegeven.

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	8,767 ^a	4	,067	,066	
N of Valid Cases	184				

Tabel 10. Chi-kwadraattoets Volgen actualiteiten * scores actualiteitentoets

In tabel 10 is te zien dat de waarde van Pearson's chi-kwadraattoets 8,767 is en de significantie 0,067 bedraagt. Dit betekent dat bij een significantieniveau van 0,05 voor deze toets niet gesteld kan worden dat er een indicatie is voor een positieve samenhang tussen het volgen van de actualiteiten door leerlingen en hogere scores voor de actualiteitentoets. De significantie score van 0,067 ligt relatief dichtbij de significantiegrens van 0,05, maar mag niet worden geïnterpreteerd als een indicatie voor een positieve samenhang tussen het volgen van de actualiteiten door leerlingen en hogere scores voor de actualiteitentoets.

4.2 Resultaten deelvraag 2: Maatschappelijke geletterdheid

Voor deelvraag 2 die kijkt naar de maatschappelijke geletterdheid van leerlingen zijn twee hypothesen opgesteld. Hypothese H⁴ kijkt naar de correlatie tussen het volgen van de actualiteiten door leerlingen en de maatschappelijke geletterdheid:

- H^4 : Er is een verband tussen het volgen van de actualiteiten en hogere scores op maatschappelijke geletterdheid.

Hypothese 4 betreft een onafhankelijke, experimentele variabele, namelijk het volgen van de actualiteiten door leerlingen die nominaal verdeeld is, leerlingen volgen wel of niet de actualiteiten en een afhankelijke variabele, de scores voor de reproductievragen van de PTA-toets die ordinaal verdeeld is. De afhankelijk variabele is ordinaal verdeeld, wat inhoudt dat er sprake is van een volgorde in de categorieën, er kan echter geen uitspraak gedaan worden over de verschillen tussen de waarden die de variabele aanneemt. Voor hypothese 4 is de verwachting dat het volgen van de actualiteiten positief samenhangt met hogere scores voor maatschappelijke geletterdheid, oftewel hogere scores voor het reproductie onderdeel van de PTA-toets. Bij de analyse van deze hypothese wordt ook Pearson's chi-kwadraattoets gebruik. In tabel 11 is de verdeling van scores over de groepen die wel en niet de actualiteiten volgen weergegeven. In tabel 12 staan de uitkomsten van de chi-kwadraattoets voor hypothese H^4 .

			Maatschappelijke geletterdheid						
			3-4	4-5	5-6	6-7	7-8	9-10	Total
Volgen actualiteit	Ja	Count	6	21	35	40	32	3	150
		Expected	5,0	22,4	37,5	41,8	28,8	2,9	150,0
	Nee	Count	1	10	17	18	8	1	58
		Expected	2,0	8,6	14,5	16,2	11,2	1,1	58,0
Total	Count		7	31	52	58	40	4	208
	Expected		7,0	31,0	52,0	58,0	40,0	4,0	208,0

Tabel 11. Volgen actualiteiten * scores maatschappelijke geletterdheid

Zoals eerder beschreven geldt ook voor deze chi-kwadraattoets dat het verwachte aantal waarnemingen in een cel niet onder de 5 mag liggen. In tabel 11 is te zien dat wederom de categorieën zijn gebruikt zoals hiervoor besproken. In tabel 10 is de chi-kwadraattoets weergegeven.

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	12,131	7	,096	,091
N of Valid Cases	208			

Tabel 12. Chi-kwadraattoets Volgen actualiteiten * scores maatschappelijke geletterdheid

In deze tabel is te zien dat de waarde van Pearson's chi-kwadraattoets 12,131 is en de significantie 0,096. Bij een significantieniveau van 0,05 voor deze toets kan niet gesteld worden dat er een indicatie is voor een positieve samenhang tussen het volgen van de actualiteiten door leerlingen en hogere scores op maatschappelijke geletterdheid.

De tweede hypothese die is opgesteld ter beantwoording van deelvraag 2 is hypothese H⁵. Het is de tweede hypothese die kijkt naar de maatschappelijke geletterdheid van leerlingen. Hypothese H⁵ betreft de correlatie tussen de scores op de actualiteitentoets en de maatschappelijke geletterdheid, oftewel de scores voor het onderdeel reproductie van de PTA-toets:

- *H⁵: Er is een verband tussen de score op de actualiteitentoets en hogere scores op maatschappelijke geletterdheid.*

De onafhankelijke variabele en afhankelijke variabele in Hypothese H⁵ zijn beide ordinaal verdeeld. Voor hypothese H⁵ is de verwachting dat hogere scores voor de actualiteitentoets positief samenhangen met hogere scores voor maatschappelijke geletterdheid, oftewel hogere scores voor het reproductie onderdeel van de PTA-toets. Bij de analyse van deze hypothese wordt ook Pearson's chi-kwadraattoets gebruikt.

Na een eerste analyse van de data en de eis van maximaal 20% cellen met een verwachte waarde van onder de 5 blijkt dat er op twee punten een probleem is met de data. Er zijn relatief weinig lage scores voor de actualiteitentoets en relatief weinig hoge scores voor maatschappelijke geletterdheid. Wanneer deze gecombineerd worden in de chi-kwadraattoets leidt dat tot een te groot aantal cellen met een verwachte waarde van minder dan 5. Daarom is er voor gekozen om categorieën met lagere scores op de actualiteitentoets samen te voegen en hetzelfde te doen voor de categorieën met hogere scores op maatschappelijke geletterdheid.

			Score maatschappelijke geletterdheid					
			1-5	5-6	6-7	7-8	8-10	Total
Cijfer actualiteiten toets	1-7	Count	13	11	8	2	1	35
		Expected	7,4	9,3	9,3	5,8	3,2	35,0
	7-8	Count	15	15	15	2	2	49
		Expected	10,3	13,1	13,1	8,1	4,5	49,0
	8-9	Count	6	14	15	16	5	56
		Expected	11,8	15,0	15,0	9,2	5,1	56,0
	9-10	Count	3	7	9	9	8	36
		Expected	7,6	9,6	9,6	5,9	3,3	36,0
Total		Count	37	47	47	29	16	176
		Expected	37,0	47,0	47,0	29,0	16,0	176,0

Tabel 13. Scores actualiteitentoets * scores maatschappelijke geletterdheid

Voor deze tabel geldt dat 3 van de 20 cellen een verwachte waarde van minder dan 5 hebben, oftewel 15%. Om hiertoe te komen is wel een aantal keuze gemaakt en een aantal concessies gedaan. De scores voor de actualiteitentoets zijn relatief hoog, daarom is gekozen de scores tussen 1 en 7 samen te voegen in een categorie en de overige scores in de categorieën 7-8, 8-9 en 9-10 te laten vallen. Voor de maatschappelijke geletterdheid geldt dat er zeer weinig lag scores zijn, onder de 5 en weinig hoge scores, boven de 8 á 9. Daarom is voor maatschappelijke geletterdheid gekozen om de scores onder de 5 samen te voegen in een categorie, 5-6, 6-7 en 7-8 blijven hetzelfde en de scores tussen 8 en 10 vormen ook een categorie. Door deze opzet blijft het aantal cellen met waarde onder de 5 beperkt tot 3. Het moge duidelijk zijn dat deze situatie, die in essentie voortkomt uit een te laag aantal respondenten voor de te gebruiken chi-kwadraattoets, verre van ideaal is. Hieronder zijn de uitkomsten van de chi-kwadraattoets weergegeven.

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	37,182	12	,000		
N of Valid Cases	176				

Tabel 14. Chi-kwadraattoets Scores actualiteitentoets * scores maatschappelijke geletterdheid

In tabel 14 is te zien dat de waarde van Pearson's chi-kwadraattoets 37,182 is en de significantie 0,000. Daarmee kan gesteld worden dat voor hypothese H⁵, bij een significantieniveau van 0,05, er een zeer sterke indicatie is dat hogere scores voor de actualiteitentoets positief samenhangen met hogere scores op maatschappelijke geletterdheid. Daarmee zijn de relevante hypothesen voor deelvraag 2 beschreven en beantwoordt.

4.3 Resultaten deelvraag 3: Maatschappelijk oordeelsvermogen

Hierna zullen de hypothesen die relevant zijn voor de beantwoording van deelvraag 3 worden behandeld. Deelvraag 3 betreft hypothesen H⁶ en H⁷. Hypothese H⁶ luidt als volgt:

- *H⁶: Er is een verband tussen het volgen van de actualiteiten en hogere scores op maatschappelijk oordeelsvermogen.*

In hypothese H⁶ is het volgen van de actualiteiten de onafhankelijke variabele. Deze is nominaal verdeeld, de actualiteiten worden wel of niet gevolgd. De afhankelijke variabele is het maatschappelijk oordeelsvermogen. Dit betreft de scores voor de 'toepassing-2' en inzichtvragen van de PTA-toets en is ordinaal verdeeld. De verwachting is dat het volgen van de actualiteiten positief samenhangt met hogere scores voor maatschappelijk oordeelsvermogen. Pearson's chi-kwadraattoets wordt gebruikt. In tabel 15 is de verdeling van scores over de groepen die wel en niet de actualiteiten volgen weergegeven. In tabel 16 staan de uitkomsten van de chi-kwadraattoets voor hypothese H⁶.

			Maatschappelijke oordeelsvorming					
			1-4	4-5	5-6	6-7	7-10	Total
Volgen actualiteiten	Ja	Count	23	36	39	26	27	151
		Expected	25,3	38,3	44,1	21,7	21,7	151,0
	Nee	Count	12	17	22	4	3	58
		Expected	9,7	14,7	16,9	8,3	8,3	58,0
Total	Count		35	53	61	30	30	209
	Expected		35,0	53,0	61,0	30,0	30,0	209,0

Tabel 15. Volgen van de actualiteiten * scores maatschappelijk oordeelsvermogen

Voor maatschappelijk oordeelsvermogen zijn de scores gemiddeld lager, zoals in tabel 15 te zien is. De categorieën zijn daarom voor maatschappelijk oordeelsvermogen iets anders samengesteld dan voor maatschappelijke geletterdheid. Dit zorgt er voor dat de verwachte waarden in alle cellen boven de 5 blijft. In tabel 16 is de chi-kwadraattoets weergegeven.

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	11,168	4	,025	,024	
N of Valid Cases	209				

Tabel 16. Chi-kwadraattoets Volgen van de actualiteiten * scores maatschappelijk oordeelsvermogen

De waarde van Pearson's chi-kwadraattoets is 11,168 is en de significantie 0,025. Bij een significantieniveau van 0,05 kan voor deze toets gesteld worden dat er een indicatie is voor een positieve samenhang tussen het volgen van de actualiteiten door leerlingen en hogere scores op maatschappelijk oordeelsvermogen.

- H^7 : *Er is een verband tussen de score op de actualiteitentoets en hogere scores op maatschappelijk oordeelsvermogen.*

In Hypothese H^7 zijn beide variabelen ordinaal verdeeld. Voor hypothese H^7 is de verwachting dat hogere scores voor de actualiteitentoets positief samenhangen met hogere scores voor maatschappelijk oordeelsvermogen. Bij de analyse van deze hypothese wordt ook Pearson's chi-kwadraattoets gebruikt.

Maatschappelijke oordeelsvorming

			1-4	4-5	5-6	6-7	7-10	Total
Cijfer actualiteiten toets	1-7	Count	12	14	7	2	0	35
		Expected	5,7	7,9	10,7	4,9	5,7	35,0
	7-8	Count	8	11	15	6	9	49
		Expected	8,0	11,1	14,9	6,9	8,0	49,0
	8-9	Count	7	9	17	12	12	57
		Expected	9,3	12,9	17,4	8,1	9,3	57,0
	9-10	Count	2	6	15	5	8	36
		Expected	5,9	8,1	11,0	5,1	5,9	36,0
Total	Count		29	40	54	25	29	177
	Expected		29,0	40,0	54,0	25,0	29,0	177,0

Tabel 17. Scores actualiteitentoets * scores maatschappelijk oordeelsvermogen

Uit tabel 17 blijkt dat er één verwachte waarde lager dan 5 is (4,9), oftewel 5%. De grens ligt op 20% waardoor de gegeven gebruikt kunnen worden. Hieronder de chi-kwadraattoets.

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	30,346	12	,002		
N of Valid Cases	177				

Tabel 18. Chi-kwadraattoets Scores actualiteitentoets * scores maatschappelijk oordeelsvermogen

De waarde van Pearson's chi-kwadraattoets in tabel 14 is 30,346 is en de significantie 0,002. Bij een significantieniveau van 0,05 kan gesteld worden dat er voor hypothese H⁵ een zeer sterke indicatie is dat hogere scores voor de actualiteitentoets positief samenhangen met hogere scores op maatschappelijk oordeelsvermogen.

4.4 Conclusie resultaten

Op basis van de in dit hoofdstuk uitgewerkt statistische analyses kan gesteld worden dat voor hypothese H¹ de nulhypothese, dat er geen samenhang is tussen de opdracht van de docent maatschappijleer om de actualiteiten te volgen en het volgen van de actualiteiten door leerlingen, worden verworpen. Er is een indicatie voor samenhang. Voor hypothese H² geldt ook dat de nulhypothese kan worden verworpen. Er is een zeer sterke indicatie is dat er een positieve samenhang is tussen de opdracht tot het volgen van de actualiteiten en hogere scores voor de actualiteitentoets. Hypothese H³ betreft de samenhang tussen het volgen van de actualiteiten en hogere scores op de actualiteitentoets. Hiervoor geldt dat de nulhypothese dat er geen samenhang is niet verworpen kan worden. Er is geen indicatie voor een positieve samenhang tussen het volgen van de actualiteiten door leerlingen en hogere scores voor de actualiteitentoets. Ook de nulhypothese voor H⁴ kan niet verworpen worden, er is geen indicatie voor een positieve samenhang tussen het volgen van de actualiteiten door leerlingen en hogere scores op maatschappelijke geletterdheid. Hypothese H⁵ betreft de samenhang tussen hogere scores voor actualiteitentoets en hogere scores voor maatschappelijke geletterdheid. De nulhypothese dat er geen samenhang is tussen deze variabelen kan verworpen worden. Er is een zeer sterke indicatie dat hogere scores voor de actualiteitentoets positief samenhangen met hogere scores op maatschappelijke geletterdheid. Ook voor hypothese H⁶ is er een sterke indicatie voor samenhang. De nulhypothese kan verworpen worden, er is een indicatie voor een positieve samenhang tussen het volgen van de actualiteiten door leerlingen en hogere scores op maatschappelijk oordeelsvermogen. Tot slot kan voor hypothese H⁷ de nulhypothese dat er geen samenhang tussen hogere scores voor de actualiteitentoets en hogere scores voor maatschappelijk oordeelsvermogen is verworpen worden. Er is een zeer sterke indicatie voor een positieve samenhang. Op basis van de beschreven hypothesen en de indicaties voor samenhang zullen in hoofdstuk 5 de belangrijkste conclusies uiteengezet worden om uiteindelijk tot beantwoording te komen van de probleemstelling, in hoeverre het laten volgen van de actualiteiten door leerlingen samenhangt met de maatschappelijke geletterdheid en het maatschappelijk oordeelsvermogen van leerlingen.

5. Conclusie

De resultaten zoals weergegeven in hoofdstuk 4 zullen in dit hoofdstuk gebruikt worden ter beantwoording van de deelvragen en probleemstelling. Op basis van de uitkomsten van de hypothesen zullen in dit hoofdstuk conclusies worden getrokken. In eerste instantie worden de drie deelvragen besproken, in tweede instantie wordt de probleemstelling beantwoord.

In hoofdstuk 1 zijn de deelvragen gepresenteerd ter beantwoording van de probleemstelling. Bij deelvraag 1 staat de opdracht tot het volgen van de actualiteiten door de docent, het volgen van de actualiteiten door de leerlingen en de kennis van de actualiteiten van leerlingen centraal. De vraag is in hoeverre de opdracht van de docent maatschappijleer aan leerlingen om de actualiteiten te volgen er toe leidt dat leerlingen dat daadwerkelijk doen en of dit bijdraagt aan wat leerlingen daadwerkelijk weten van de actualiteiten.

Het blijkt dat wanneer de docent de opdracht geeft om de actualiteiten te volgen, de leerlingen vaker daadwerkelijk de actualiteiten volgen. Ook scoren leerlingen hoger voor de actualiteitentoets wanneer de docent maatschappijleer de opdracht geeft om de actualiteiten te volgen. De nadruk die binnen maatschappijleer gelegd wordt op het volgen van de actualiteiten lijkt daarmee gerechtvaardigd. Het is belangrijk om deze samenhang niet los te zien van andere onderdelen van de lespraktijk. Van belang is hierbij dat de opdracht om de actualiteiten te volgen in dit onderzoek van onderwijs gegeven wordt door een docent die de kennis van de actualiteiten toetst, becijfert en mee laat tellen ten opzichte van een docent die dit alles niet doet. Deze uitkomst is daarmee een indicatie dat de opdracht van de docent via de extrinsieke motivatie tot nauwkeurigheid (Hart et al., 2009) samenhangt met het vaker volgen van de actualiteiten en meer kennis van de actualiteiten. Mogelijk speelt hierbij het verschil mee tussen de twee docenten maatschappijleer qua totale aandacht voor de actualiteiten en de bespreking van de actualiteiten binnen de lessen.

Een andere kanttekening is de uitkomst dat er geen indicatie is voor een samenhang tussen het volgen van de actualiteiten en hogere scores op de actualiteitentoets. Op basis van dit resultaat is het lastig om conclusies te trekken, mede gezien de ogenschijnlijke tegenstrijdigheid met de gerapporteerde samenhang bij H^1 en H^2 . Het kan op basis van de verzamelde gegevens in ieder geval niet gesteld worden dat leerlingen die vaker aangeven de actualiteiten te volgen hoger scoren op de actualiteitentoets en dat leerlingen die vaker aangeven de actualiteiten niet te volgen lager scoren op de actualiteitentoets, de samenhang hierin ontbreekt in de resultaten. Dit ontbreken van samenhang kan voortkomen uit een verschil in betekenis van ja-antwoorden en nee-antwoorden voor de leerlingen uit de twee steekproeven, de twee lespraktijken: Een intrinsiek gemotiveerd ja-antwoord kan tot hogere scores op de actualiteitentoets leiden dan een extrinsiek ja-antwoord. Daarnaast kan de vraag gesteld worden of leerlingen eerlijk antwoord geven op de vraag of ze de actualiteiten volgen, wanneer deze vraag gesteld wordt door de docent. Samenvattend zijn er aanwijzingen dat leerlingen die de opdracht hebben gekregen om de actualiteiten te volgen hoger scoren op het volgen van de actualiteiten en op kennis over de actualiteiten, echter is er geen aanwijzing dat leerlingen die de actualiteiten volgen hoger scoren op kennis over de actualiteiten.

De tweede deelvraag onderzoekt het volgen van de actualiteiten en de kennis van de actualiteiten in combinatie met de vraag in hoeverre leerlingen maatschappelijk geletterd zijn, in hoeverre leerlingen de begrippen die voor maatschappijleer van belang zijn beheersen. Er is gekeken naar verbanden tussen het volgen van de actualiteiten en hogere scores op de actualiteitentoets enerzijds en hogere scores op maatschappelijke geletterdheid anderzijds. Vergelijkbaar met de afwezigheid van een indicatie tot samenhang tussen het volgen van de actualiteiten en hogere scores voor de actualiteitentoets blijkt dat er geen indicatie is voor samenhang tussen het volgen van de actualiteiten en hogere scores op maatschappelijke geletterdheid. Er kan niet gesteld worden dat het volgen van de actualiteiten tot meer kennis leidt van de grondbegrippen van maatschappijleer. Wel is er een zeer sterke indicatie dat hogere scores voor de actualiteitentoets positief samenhangen met hogere scores op maatschappelijke geletterdheid. Meer kennis over de actualiteiten hangt positief samen met meer kennis van de grondbegrippen van maatschappijleer.

De derde deelvraag onderzoekt of leerlingen in staat zijn tot maatschappelijk oordeelsvermogen, in hoeverre zij hun eigen mening kunnen vormen, in relatie tot het volgen van de actualiteiten en de kennis van de actualiteiten. Het blijkt dat in dit onderzoek van onderwijs het volgen van de actualiteiten door leerlingen positief samenhangt met het maatschappelijk oordeelsvermogen. Voor het volgen van de actualiteiten door leerlingen is dit de enige positieve samenhang binnen dit onderzoek, wat een opvallende uitkomst is. Zowel voor de kennis van de actualiteiten als voor de maatschappelijke geletterdheid blijkt er namelijk geen positieve samenhang. De vraag is of dit duidt op een diepere samenhang tussen het volgen van de actualiteiten en maatschappelijk oordeelsvermogen of bijvoorbeeld een derde variabele die van invloed is. Zoals eerder aangegeven kan hierbij de intrinsieke of extrinsieke motivatie van leerlingen voor het volgen van de actualiteiten een rol spelen, in dit onderzoek is hier echter niet expliciet naar gekeken. Naast de indicatie voor samenhang tussen het volgen van de actualiteiten en maatschappelijk oordeelsvermogen is er een zeer sterke indicatie voor samenhang tussen de kennis van de actualiteiten en maatschappelijk oordeelsvermogen. Beter begrip van de actualiteiten hangt positief samen met het beter formuleren van ideeën en meningen bij maatschappijleer. In aansluiting op Batistoni (1997) kan dit te maken hebben met het gegeven dat maatschappelijk oordeelsvermogen (civic judgment) altijd wordt toegepast op het daadwerkelijke leven in een samenleving, waar de actualiteiten een weergave of uitingsvorm van zijn.

In aansluiting op voorgaande en ter afsluiting van dit hoofdstuk, hieronder de beantwoording van de probleemstelling van dit onderzoek van onderwijs:

In hoeverre hangt het laten volgen van de actualiteiten door leerlingen samen met de maatschappelijke geletterdheid en het maatschappelijk oordeelsvermogen van leerlingen?

Het antwoord op de probleemstelling, op basis van de resultaten en beantwoording van de deelvragen van dit onderzoek van onderwijs, is dat het laten volgen van de actualiteiten positief samenhangt met het volgen van de actualiteiten door leerlingen en met de kennis van leerlingen over de actualiteiten, dat de kennis van leerlingen over de actualiteiten positief samenhangt met de maatschappelijke geletterdheid en oordeelsvermogen en dat het volgen van de actualiteiten positief samenhangt met een beter maatschappelijk oordeelsvermogen bij leerlingen. Een kanttekening hierbij is dat uit dit onderzoek van onderwijs niet blijkt dat het volgen van de actualiteiten samenhangt met meer kennis van de

actualiteiten en betere maatschappelijke geletterdheid. In het volgende hoofdstuk wordt besproken hoe op basis van de conclusies is gezocht naar verdere verdieping in de vorm van een focusgroep. In hoofdstuk 7 worden de aanbevelingen uitgewerkt op basis van de conclusies uit dit hoofdstuk en hoofdstuk 6.

6. Focusgroep

Naar aanleiding van de resultaten en conclusies is er voor gekozen om de conclusies verder te verdiepen in de vorm van een focusgroep. Bij de opzet van een focusgroep wordt een groep mensen gevraagd naar hun meningen en ideeën, in het geval van dit onderzoek van onderwijs over de uitkomsten en conclusies zoals beschreven in hoofdstuk 5. De uitkomsten van de focusgroep worden gebruikt om meer kwalitatieve uitspraken te kunnen doen in antwoord op de vraag in hoeverre het laten volgen van de actualiteiten samenhangt met maatschappelijke geletterdheid en maatschappelijk oordeelsvermogen van leerlingen. Vooral de aanbevelingen voor vervolgonderzoek kunnen met deze uitkomsten worden ondersteund. In dit hoofdstuk zullen achtereenvolgens de beoogde resultaten op basis van de conclusies, de opzet en uitvoer van de focusgroep en de uitkomsten uiteengezet worden. Deze resultaten zullen in hoofdstuk 7 worden meegenomen bij de aanbevelingen.

6.1 Opzet focusgroep

Op basis van de conclusies uit hoofdstuk 5 kan gesteld worden dat de opdracht tot het volgen van de actualiteiten positief samenhangt met het volgen van de actualiteiten door leerlingen en met de kennis van leerlingen over de actualiteiten. Verdieping zal op basis van de focusgroep gezocht worden in de richting van de vraag of de opdracht van de docent of bijvoorbeeld het toetsen van de kennis van de actualiteiten of het becijferen hiervan meer van invloed zijn. Daarnaast is het de vraag of de opdracht, het toetsen en becijferen een mogelijke verandering in het volgen van de actualiteiten bij leerlingen teweeg brengt. Hetzelfde geldt voor de samenhang tussen met hogere scores voor de actualiteitentoets. De vraag is of deze samenhang voortkomt uit de opdracht, de toets of het becijferen ervan. Zoals hieronder blijkt uit tabel 19 geven uit het totaal van 115 leerlingen uit de actualiteitengroep 63 aan dat ze door de opdracht van de docent de actualiteiten meer zijn gaan volgen, volgens 52 leerlingen is dit voor henzelf niet het geval. Voor deze laatste groep betekent dit dat ze, volgens de leerlingen zelf, de actualiteiten evenveel of minder zijn gaan volgen of dat volgens henzelf de opdracht van de docent maatschappijleer tot het volgen van de actualiteiten niet van invloed is op de mate waarin ze de actualiteiten volgen. Op zichzelf geeft tabel 19 geen informatie over de mate waarin de leerlingen de actualiteiten volgen, dit is mede relevant gezien de verschillende vormen van intrinsieke en extrinsieke motivatie zoals gepresenteerd in het theoretisch kader. De vraag is wel welke motivatie leerlingen uit deze groep hebben om de actualiteiten meer te gaan volgen, dan wel om dit niet te doen.

Door 4e klasser gerapporteerd effect van de opdracht tot het volgen van de actualiteiten				
		Ja	Nee	Total
Opdracht tot het volgen van de actualiteiten	Ja	63	52	115
	Nee	5	96	101
Total		68	148	216

Tabel 19. Gerapporteerd effect van de opdracht tot het volgen van de actualiteiten

Uit de conclusies blijkt niet dat het volgen van de actualiteiten samenhangt met meer kennis van de actualiteiten en betere maatschappelijke geletterdheid. Binnen de actualiteitengroep en de controlegroepen blijken de leerlingen die de actualiteiten volgen niet altijd degenen te zijn die meer weten van de actualiteiten en de begrippen van maatschappijleer beter kennen. Een kernpunt is hierbij een vraag uit de vragenlijst: Volg je de actualiteiten? (Ja of Nee). Een van de kwesties is hierbij hoe leerling interpreteren wat het 'volgen van de actualiteiten' betekent en wat een Ja-antwoord of een Nee-antwoord inhoudt voor leerlingen. Hieraan gekoppeld is de kwestie of leerlingen op deze vraag een eerlijk antwoord geven of een gewenst antwoord. Binnen de focusgroep kan dit worden uitgediept.

Naast het doel van maatschappijleer van de mogelijkheid van leerlingen tot participatie in de samenleving en de in dit onderzoek benoemde en uitgewerkte doelstellingen van maatschappelijk oordeelsvermogen en maatschappelijke geletterdheid kan het volgen van de actualiteiten door leerlingen en het blijven volgen van de actualiteiten in het verdere leven een doel op zich zijn. Zoals aangegeven blijkt in dit onderzoek van onderwijs geen samenhang tussen het volgen van de actualiteiten enerzijds en kennis van de actualiteiten en maatschappelijke geletterdheid anderzijds. Wel blijkt dat het volgen van de actualiteiten positief samenhangt met een beter maatschappelijk oordeelsvermogen bij leerlingen. Met deze laatste constatering als startpunt lijkt de invloed en rol van ouders en de thuissituatie op het volgen van de actualiteiten en het maatschappelijk oordeelsvermogen een interessante kwalitatieve onderzoeksrichting die middels de focusgroep nader onderzocht kan worden. Voor de samenhang tussen het volgen van de actualiteiten en scores op de actualiteitentoets is de vraag wat dit volgen van de actualiteiten in de praktijk inhoudt en hoe leerlingen dit doen. De rol van de ouders hierbij en de invloed van de thuissituatie in het volgen en bespreken van de actualiteiten kan worden onderzocht in de focusgroep. Hetzelfde geldt voor de samenhang tussen het volgen van de actualiteiten en de maatschappelijke geletterdheid en maatschappelijk oordeelsvermogen.

Uit onderzoek van Mul (2015) over de relatie tussen de thuiscultuur, de rol van de ouders en de resultaten van leerlingen voor het vak maatschappijleer, waarbij gevraagd is naar het volgen van de actualiteiten thuis blijkt: "...de invloed van de cultuur thuis meer bepalend te zijn bij het succesvol doormaken van het socialisatieproces op school" (Mul, 2015, pp.36).

Specifiek gevraagd naar het volgen van de actualiteiten door mensen thuis en de rol van het bespreken van politieke onderwerpen die op televisie komen met ouders, broers en zussen geeft dit onderzoek een indicatie dat het thuis volgen en bespreken van de actualiteiten bij kan dragen aan de resultaten voor maatschappijleer. De in dit onderzoek van onderwijs geconstateerde positieve samenhang tussen de kennis van leerlingen over de actualiteiten en zowel de maatschappelijke geletterdheid als de maatschappelijke oordeelsvorming zou op basis van deze onderzoeksrichting mogelijk ook meer kwalitatief geduid kunnen worden.

De invloed van de ouders, het opleidingsniveau en de sociaaleconomische situatie en de rol die ouders spelen kunnen indicatoren zijn die van invloed zijn. Deze achtergrond kan samenhangen met de mate waarin aandacht besteed wordt aan het volgen van de actualiteiten. Hierover volgt een nadere toelichting bij de uiteenzetting van de opzet van de focusgroep. Het doel van de focusgroep is hierboven beschreven. Hieronder wordt de opzet van dit groepsinterview uitgewerkt. Om vragen te kunnen behandelen die betrekking hebben op alle vijf begrippen die centraal staan in dit onderzoek van onderwijs is ervoor gekozen om leerlingen te selecteren uit de actualiteitengroep. Binnen deze groep leerlingen kunnen de opdracht tot het volgen van de actualiteiten, het volgen van de actualiteiten, de kennis van de actualiteiten, de maatschappelijke geletterdheid en het maatschappelijk oordeelsvermogen besproken worden. Geen van de andere groepen kunnen op al van deze kernbegrippen die binnen dit onderzoek van onderwijs relevant zijn worden bevraagd.

Naast de thuissituatie kan het volgen van de actualiteiten plaatsvinden bij andere schoolvakken. De vraag is dan in hoeverre andere vakken tijdens de les op formele wijze en buiten de les op informele wijze aandacht en tijd besteden aan het volgen van de actualiteiten en wat de invloed hiervan is op scores voor de actualiteitentoets.

6.2 Uitvoer focusgroep

Zoals aangegeven vindt de focusgroep plaats middels een groepsinterview en wel een semi-gestructureerd groepsinterview aan de hand van een vragenlijst (zie Bijlage 4). In deze vragenlijst worden de belangrijkste indicatoren zoals hierboven opgenomen en besproken met een groep leerlingen. Binnen de actualiteitengroep is een selectie gemaakt van twee leerlingen uit elk van de vijf klassen. Dit is gedaan door te kijken naar de eerste letters van de achternamen van de leerlingen en gebruikmakend van een 'random letter sequence generator' (Website:<http://www.dave-reed.com/Nifty/randSeq.html>). Dit random algoritme geeft telkens een willekeurige reeks van drie letters, op basis waarvan de leerlingen geselecteerd zijn. Daarmee zijn uit elk van de vijf klassen twee leerlingen vertegenwoordigd in de focusgroep en zijn de leerlingen willekeurig geselecteerd. Het groepsinterview zal worden opgenomen, getranscribeerd, uitgewerkt en geanalyseerd aan de hand van de belangrijkste indicatoren zoals hierboven beschreven (zie Bijlage 5). Voor de resultaten van de focusgroep en de conclusies die aan de hand daarvan getrokken worden geldt dat deze, vanwege de beperkte omvang en de kwalitatieve aard van het groepsinterview, voornamelijk kunnen bijdragen aan de aanbevelingen voor vervolgonderzoek en in mindere mate aan de vakinhoudelijke aanbevelingen voor maatschappijleer.

De tien gekozen leerlingen zijn benaderd voor medewerking middels een berichtje in het leerlingvolgsysteem en gevraagd om aanwezigheid en een reactie te sturen. Van de tien leerlingen die op deze wijze geselecteerd zijn hebben zeven deelgenomen aan het groepsinterview.

Twee van de drie afwezige leerlingen konden niet aanwezig zijn en de derde leerling heeft niet gereageerd op de herhaalde berichtjes via het leerlingvolgsysteem. De focusgroep bestond daarmee uit zeven leerlingen, drie leerlingen uit havo 4 en vier leerlingen uit vwo 4. Het betreft vier meisjes en drie jongens. Vijf leerlingen komen uit Wierden, een leerling komt uit Almelo en een leerling uit Enter. Het gemiddeld, gecorrigeerd, besteedbaar inkomen, ook wel de koopkracht genoemd, ligt, binnen de specifieke postcodegebieden van de leerlingen voor drie van hen onder het landelijk gemiddelde van 24.700 en voor vier van hen hierboven. Het groepsinterview is afgenomen, opgenomen en uitgewerkt. Hieronder worden uitkomsten en conclusies hiervan beschreven. Aanbevelingen op basis van deze resultaten worden in hoofdstuk 7 meegenomen.

6.3 Resultaten focusgroep

De resultaten van de focusgroep worden per onderwerp en interviewvraag beschreven. Over de samenhang tussen maatschappijleer en het volgen van de actualiteiten geven deelnemers aan de focusgroep aan dat niet zo zeer de opdracht tot het volgen van de actualiteiten of het afnemen van een actualiteitentoets voor hen leidt tot het meer volgen van de actualiteiten, maar het feit dat de actualiteitentoets becijferd wordt en meetelt. Het volgen van de actualiteiten neemt dan ook toe wanneer de datum van de toets nadert: *“[...] Ja, nou ik volg het in periodes. De nieuwsoverzichten, maar ook niet alle meldingen of zo. Daar heb ik ook echt geen tijd voor. Dan kijk ik een paar dagen voordat de toets is [...]”*. Een enkeling volgt de actualiteiten wel bijna dagelijks en heeft daar dan andere redenen voor, intrinsiek vanwege interesse of bijvoorbeeld voor het uitbreiden van de woordenschat en het ontwikkelen van het Nederlands in het algemeen. Verder geven deelnemers aan de focusgroep aan dat in de les aandacht besteden aan de actualiteiten en toetsen over een kortere periode, bijvoorbeeld maximaal een maand, voor hen beter werken qua motivatie om de actualiteiten structureel te volgen.

Het tweede onderwerp dat besproken is in de focusgroep is het volgen van de actualiteiten thuis, door en samen met ouders. Vrijwel alle deelnemers aan de focusgroep geven hierover aan dat ouders ‘s ochtends en ‘s avonds de actualiteiten volgen via de televisie, ook is er bij de meesten een krantenabonnement. Een enkeling neemt zelf initiatief om de actualiteiten te volgen, ongeveer de helft doet het om mee te kunnen praten in het gezin of de vriendengroep over actuele thema’s. Dit komt ook doordat ouders het met wisselende regelmaat over actuele thema’s hebben, bijvoorbeeld tijdens het avondeten. Vrijwel geen van de deelnemers aan de focusgroep neemt zelf initiatief voor het bespreken van de actualiteiten thuis: *“[...] Wij praten er eigenlijk nooit echt over. Alleen over die hele grote gebeurtenissen waar iedereen het over heeft [...]”*. Aanvullend geven deelnemers aan de focusgroep aan dat ze actualiteiten die betrekking hebben op henzelf, hun directe en sociale leefomgeving en specifieke onderwerpen die hun interesse hebben eerder en beter volgen. Hier lijkt sprake te zijn van meer intrinsieke motivatie.

Een derde onderwerp dat is besproken betreft de mate waarin andere docenten aandacht besteden aan de actualiteiten. Hier komt het beeld naar voren dat vaksecties van andere vakken dan maatschappijleer niet structureel aandacht besteden aan de actualiteiten, door docenten geen opdracht wordt gegeven tot het volgen van de actualiteiten en dat dit niet getoetst wordt met een cijfer.

Individuele docenten besteden wel aandacht aan de actualiteiten door ze te bespreken tijdens de les (Engels) en mee te nemen bij toetsvragen (aardrijkskunde): “[...] *Nou, als je docent X hebt voor Engels, die praat je de oren van de kop over het nieuws en Engeland, die doet niks anders. Als je dan niks weet dan kun je de hele les niks zeggen, gewoon helemaal niks. Dan kom je er niet tussendoor. Dan gaat het wel alleen over de actualiteiten en Engeland. [...]*”. Daarmee zijn de resultaten en conclusies van het groepsinterview voor het volgen van de actualiteiten op de hoofdpunten van de thuissituatie, de invloed van andere vakken op school en motivatie van leerlingen besproken. In het volgende hoofdstuk worden deze meegenomen bij de inhoudelijke aanbevelingen voor maatschappijleer en de aanbevelingen voor vervolgonderzoek.

7. Aanbevelingen

Op basis van de conclusies uit hoofdstuk 5 en het groepsinterview in de vorm van een focusgroep zoals uiteengezet in hoofdstuk 6 worden in dit hoofdstuk aanbevelingen beschreven op twee punten. Ten eerste wordt gekeken naar vakinhoudelijke aanbevelingen voor maatschappijleer, ten tweede naar aanbevelingen voor vervolgonderzoek.

Voor wat betreft de inhoudelijke aanbevelingen voor het vak maatschappijleer kan vanuit de conclusies van dit onderzoek van onderwijs gesteld worden dat het een goed idee is om als docent de opdracht te geven aan leerlingen om de actualiteiten te volgen. Belangrijk is dat wanneer de docent leerlingen de actualiteiten laat volgen de kennis van de actualiteiten ook getoetst wordt door een actualiteitentoets. Het inplannen, afnemen, bekijken en laten meetellen van een actualiteitentoets is een manier om leerlingen extrinsiek te motiveren voor het daadwerkelijk volgen van de actualiteiten en het opdoen van kennis over de actualiteiten. In die situatie hangt het opdoen van kennis van de actualiteiten door leerlingen samen met betere maatschappelijke geletterdheid, oftewel meer kennis over de kernbegrippen van maatschappijleer en een beter maatschappelijk oordeelsvermogen, oftewel het vermogen een eigen oordeel te vormen over maatschappelijk thema's. Dit zijn twee van de hoofddoelstellingen van maatschappijleer die ook bijdragen aan het vermogen van leerlingen tot maatschappelijke participatie.

In aansluiting op bovenstaande vakinhoudelijke aanbevelingen en de conclusies uit hoofdstuk 5 en 6 is het mogelijk om een aantal aanbevelingen voor vervolgonderzoek te doen. Een onderzoeksrichting hierbij is de vraag in hoeverre leerlingen intrinsiek of extrinsiek gemotiveerd zijn, in combinatie met typen leerlingen zoals onderscheiden door Mul (2015). De mate waarin het volgen van de actualiteiten en de vakspecifieke kennis en vaardigheden bij leerlingen van huis uit in het 'systeem' zitten kan daarmee zichtbaar gemaakt worden. In aansluiting hierop zouden tools en handvatten ontwikkeld kunnen worden die docenten maatschappijleer kunnen ondersteunen in het op de juiste manier benaderen van iedere leerling in relatie tot het volgen van de actualiteiten.

Een ander punt dat met het voorgaande te maken heeft is de aandacht die binnen het onderwijs in het geheel, bij andere vakken, wordt besteed aan de actualiteiten. In dit onderzoek van onderwijs is hier geen aandacht aan besteed en niet voor gecontroleerd. Bij vervolgonderzoek is het aan te raden om de wijzen waarop en de mate waarin bij andere vakken zoals Nederlands, geschiedenis, aardrijkskunde, economie en de vreemde talen aandacht wordt besteed aan de actualiteiten te onderzoeken en binnen het kader van het onderzoek te brengen. Ook de ambigue uitkomsten in dit onderzoek aangaande de rol en invloed van het volgen van de actualiteiten zoals aangegeven door de deelnemers aan de focusgroep is een punt van nader onderzoek. In hoeverre motivatie van leerlingen intrinsiek of extrinsiek is en welke specifieke redenen hierbij een rol spelen zouden in vervolgonderzoek kunnen worden onderzocht. Ook het op verschillende manieren benaderen van wat het betekent voor een leerling om 'de actualiteiten te volgen' kan vragen om een meer kwalitatieve onderzoekszet, welke dan weer als basis kan dienen van een verbeterde onderzoekszet die meer kwantitatief is vormgegeven.

A. Reflectie op onderzoek van onderwijs

Van de opzet en uitvoer van dit onderzoek van onderwijs heb ik veel geleerd. Bij de start van deze opdracht heb ik contact gehad met een groot aantal betrokken personen binnen ELAN om te komen tot goede afspraken met betrokken begeleiders en andere verantwoordelijken. Hiervan heb ik geleerd om verantwoordelijkheid te nemen voor dit onderzoek van onderwijs. Ik denk dat ik hierdoor een goede start heb kunnen maken met Jan Zonjee en Hinke Mul als begeleiders en meteen naar een goed onderzoeksvoorstel en goede planning toe heb kunnen werken.

Relatief kort na de start van dit onderzoek van onderwijs heb ik het onderzoeksvoorstel opgezet en kunnen bespreken met Jan Zonjee. Na het maken van de nodige aanpassingen is het vastgesteld en kon ik van start met het maken van een planning en het uitwerken van het theoretisch kader, methodologisch kader en het opzetten van de meetinstrumenten. Dit proces verliep wat mij betreft relatief vlekkeloos en snel, mede door de goede begeleiding.

Het maken van een planning en het bewaken van de voortgang is naar mijn mening goed verlopen. In de eerste planningen had ik als doel om voor maart 2018 het onderzoek van onderwijs af te ronden. Gedurende het proces bleek dit doel niet haalbaar, mede door afhankelijkheid van het afnemen van meetinstrumenten door betrokken docenten en leerlingen. Door het meenemen van deze ontwikkelingen in de voortgang en het aanpassen van de planning kwam de uiteindelijke en tijdige afronding van dit onderzoek van onderwijs hierdoor niet in gevaar. Ook de communicatie en terugkoppeling met begeleiders via e-mail en tijdens besprekingen hebben wat mij betreft gezorgd voor duidelijkheid in de planning en voortgang in het onderzoek.

De opzet van het onderzoek heb ik bewust relatief klein en concreet gemaakt en gehouden. Dit is wat mij betreft een goede keuze geweest, aangezien ik hierdoor op een klein aantal deelvragen goed antwoord heb kunnen geven, zonder mijzelf te verliezen in de omvang of de diepgang van het onderwerp. Naar mijn mening is dit ook een resultaat van mijn zelfstandigheid bij de uitvoer van dit onderzoek van onderwijs. Bij dit onderzoek van onderwijs ben ik afhankelijk geweest van een groot aantal betrokkenen. Zowel organisatorisch binnen ELAN, als in de begeleiding met Jan Zonjee en Hinke Mul en binnen het onderzoek zelf in samenwerking met betrokken medewerkers, docenten en leerlingen. Wat mij betreft is deze samenwerking veelal goed verlopen en heb ik hiervan veel geleerd.

Inhoudelijk gezien heb ik van dit onderzoek vooral de waarde van de actualiteiten en het volgen ervan voor de inhoud van het vak maatschappijleer leren kennen. Ik ben in aanraking gekomen met nieuwe ideeën voor de vorm en inhoud hiervan en dat is wat mij betreft zeer waardevol voor mijn verdere loopbaan als docent maatschappijleer.

Michiel van Staaveren

Enschede, 27 april 2018

B. Literatuur

- Actualiteiten. (2017). In Van Dale Woordenboek (2017). Geraadpleegd van <http://vandale.nl>
- Richard M. Battistoni (1997) Service learning and democratic citizenship, *Theory Into Practice*, 36:3, 150-156, DOI: 10.1080/00405849709543761
- Coombs, Philip H. (Philip Hall) & Prosser, Roy & Ahmed, Manzoor, 1940- & UNICEF & International Council for Educational Development (1973). *New paths to learning for rural children and youth*. International Council for Educational Development, [New York
- Coret, Y.; Gein, F.P.J. van de; Riemens, C; Stoel, J. (2009). Verdient actualiteit tijd? Utrecht University Repository. Geraadpleegd van <https://dspace.library.uu.nl/handle/1874/34090>
- Costa, V.B. (1995). "When science is another world": Relationships between worlds of family, friends, school and science. *Science Education*, 79(3), 313-333
- Drost, M., & Verra, P. (2010). Toetsen: Handboek voor docenten, sturen van leerprocessen met RTTI. Bodegraven: Docentplus.nl.
- Field, A. P. (2009). *Discovering statistics with SPSS* (3rd ed.). London: Sage.
- Gelinck, C. (2005, 1 februari). Maatschappijleer actueel? *Maatschappij & Politiek*, 36(2), 5-7. Geraadpleegd van <http://www.maatschappijenpolitiek.nl/wp-content/uploads/2014/06/MP2005-1.compressed.pdf>
- Hart, W., Albarracín, D., Eagly, A. H., Brechan, I., Lindberg, M. J., & Merrill, L. (2009). Feeling Validated Versus Being Correct: A Meta-Analysis of Selective Exposure to Information. *Psychological Bulletin*, 135(4), 555–588.
- Jeliaskova, M.I., Hoppe, R., Ruijs, G., Hoek, B. van der, Olgers, T., (2012). *Kritisch denken over politieke problemen*. Landelijk Expertisecentrum Mens- en Maatschappijvakken. <http://purl.utwente.nl/publications/83726>
- Michaela Maier, Tobias Rothmund, Andrea Retzbach, Lukas Otto & John C. Besley (2014) Informal Learning Through Science Media Usage, *Educational Psychologist*, 49:2, 86-103, DOI: 10.1080/00461520.2014.916215
- Mul, H.M. (2015). Leerlingen over het vak maatschappijleer. Leraar VHO Maatschappijleer, Universiteit Twente, Enschede.
- Mutlu, D.G., (2011). Politieke houdingen van middelbare scholieren. (bachelor scriptie) Universiteit Twente, Enschede
- RTTI: wat is het wel en wat is het nie(t)? (2014, 5 november). Geraadpleegd op 1 februari 2018, van <http://www.maakwerkvanonderwijs.nl/rtti-wat-het-wel-en-wat-het-niet/>
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*, 55(1), 68-78.
- Th. Jansen, N. Chioncel & H. Dekkers (2006) Social cohesion and integration: learning active citizenship, *British Journal of Sociology of Education*, 27:02, 189-205, DOI: 10.1080/01425690600556305
- Sluismans, L. (2014). *Eindadvies over de vernieuwing van de examenprogramma's maatschappijwetenschappen voor havo en vwo*. Geraadpleegd van:

<http://downloads.slo.nl/Repository/eindadvies-over-de-vernieuwing-van-de-examenprogramma's-maatschappijwetenschappen-voor-havo-en-vwo.pdf>

- Vogels, R. (2009). Maatschappijleer als cultuuroverdracht (ongepubliceerd manuscript) Leraar VHO Maatschappijleer, Universiteit Twente, Enschede.
- Wittebrood, K. (1995). Politieke socialisatie in Nederland. Een onderzoek naar de verwerving en ontwikkeling van politieke houdingen van havo- en vwo-leerlingen. Amsterdam: Thesis Publishers.
- Yates, D., Moore, D., McCabe, G. (1999). The Practice of Statistics (1st Ed.). New York: W.H. Freeman.
- Zajonc, R. B. (1968). Attitudinal effects of mere exposure. Journal of Personality and Social Psychology, 9(2, Pt.2), 1-27.

C. Bijlagen

Bijlage 1. Vragenlijst actualiteiten

Deze vragenlijst gaat over het volgen van de actualiteiten. Met de actualiteiten bedoelen we in deze vragenlijst alles wat op dit moment sterk in de belangstelling staat, actueel is en in het nieuws is. Probeer zo nauwkeurig mogelijk antwoord te geven op de vragen. Als je iets niet snapt, steek dan je vinger op voor hulp.

1. Naam:.....
2. Klas:.....
3. Profiel:
 - a. Cultuur & Maatschappij
 - b. Economie & Maatschappij
 - c. Natuur & Gezondheid
 - d. Natuur & Techniek
4. Zou je de actualiteiten (meer) gaan volgen doordat dit van je maatschappijleer-docent moet (in de 4e klas)?
 - a. Ja
 - b. Nee
5. Ben je de actualiteiten (meer) gaan volgen doordat dit van je maatschappijleer-docent moet?
 - a. Ja
 - b. Nee
6. Volg je de actualiteiten?
 - a. Ja
 - b. Nee
7. Op welke manier(en) volg je de actualiteiten? (Meerdere antwoorden mogelijk)
 - a. Krant
 - b. Journaal op tv
 - c. Nieuws op de radio
 - d. Nieuwswebsite
 - e. Nieuws-app op mobiel
 - f. Zondag met Lubach (tv-programma)
 - g. Anders, namelijk:.....

8. Hoe vaak volg je de actualiteiten?
- a. Elke dag
 - b. 6 dagen per week
 - c. 5 dagen per week
 - d. 4 dagen per week
 - e. 3 dagen per week
 - f. 2 dagen per week
 - g. 1 keer per week
9. Per dag: hoeveel tijd besteed je gemiddeld per dag aan het volgen van de actualiteiten?
- a. maximaal 1 minuut
 - b. maximaal 5 minuten
 - c. maximaal 15 minuten
 - d. maximaal 30 minuten
 - e. Meer dan 30 minuten
10. Per week: hoeveel tijd besteed je gemiddeld per week aan het volgen van de actualiteiten?
- a. maximaal 5 minuten
 - b. maximaal 30 minuten
 - c. maximaal 1,5 uur
 - d. maximaal 3 uur
 - e. Meer dan 3 uur

Bijlage 2. Voorbeeld actualiteitentoets

KLAS: H1

NAAM:

1. Welke Nederlands eiland werd in september van dit jaar zwaar getroffen door orkaan Irma?
A. Aruba
B. Texel
C. Sint-Maarten
D. Curaçao
2. De burgemeester van welke grote plaats is in oktober overleden aan kanker?
A. Amsterdam
B. Rotterdam
C. Den Haag
D. Groningen
3. In London is in September een aanslag gepleegd. In welk vervoersmiddel gebeurde dit?
A. Bus
B. Trein
C. Auto
D. Metro
4. In de eredivisie voetbal is veel discussie over het gras. Waar gaat de discussie over?
A. Slechte velden door het najaarsweer
B. De keuze tussen kunstgras of 'gewoon' gras
C. De afmetingen van de voetbalvelden
D. Het verschil in kwaliteit tussen de velden van de grote en kleine clubs
5. In welke Nederlandse provincie is veel overlast door drugslaboratoria?
A. Overijssel
B. Zuid-Holland
C. Drenthe
D. Noord-Brabant
6. Politieke partijen hebben de kabinetsformatie afgerond. Welke van onderstaande partijen komt niet in het nieuwe kabinet?
A. VVD
B. Groen Links
C. D66
D. CDA
7. Hoe proberen zowel de Catalanen als de Koerden een onafhankelijke staat te krijgen?
A. Oorlog voeren
B. Verkiezingen
C. Referendum
D. Staken
8. Welke minister kwam de afgelopen weken in de problemen?
A. Hennis van defensie
B. Plasterk van binnenlandse zaken
C. Koenders van buitenlandse zaken
D. Dijsselbloem van financiën
9. Op welke manier laat president Trump van Amerika vaak weten hoe hij ergens over denkt?
A. Via de avondjournaals
B. In de kranten
C. Via de radio
D. Via Twitter

10. Welke belasting wil de nieuwe regering gaan verhogen?
- A. Vermogensheffing
 - B. Inkomstenbelasting
 - C. Toeristenbelasting
 - D. Btw
11. Welk pressiemiddel is door leraren in het basisonderwijs ingezet om betere werkomstandigheden te krijgen?
- A. Omkoping
 - B. Onderhandelen
 - C. Staken
 - D. Ontslag nemen
12. Welke bekende Nederlandse voetballer nam afgelopen week afscheid van het Nederlands elftal?
- A. Dirk Kuijt
 - B. Robin van Persie
 - C. Arjen Robben
 - D. Edwin van der Sar

Bijlage 3. Voorbeeld PTA-toets

Maatschappijleer

Havo 4

PTA Toets: Parlementaire democratie (S3)

Opgavenblad

Lees de vragen goed door! De toets bestaat uit meerkeuzevragen en open vragen.

- Beantwoord de vragen op het antwoordblad.
- Schrijf duidelijk je naam en klas op het antwoordblad.
- Schrijf duidelijk leesbaar en wees volledig.
- Succes!

Meerkeuze: er is telkens één antwoord het beste

1. Wat is géén kenmerk van maatschappelijke problemen? 2p
 - A. Er zijn verschillende meningen over
 - B. Iedereen heeft er last van
 - C. Ze hangen samen met veranderingen in de samenleving
 - D. De overheid is nodig voor een oplossing
2. Als anderen die aan iemands zijn onderworpen dit accepteren, dan is er 2p
sprake van (welke woorden moeten worden ingevuld).
 - A. Invloed, gezag
 - B. Macht, invloed
 - C. Macht, gezag
 - D. Gezag, macht
3. Wat is een voorbeeld van directe democratie? 2p
 - A. Referendum
 - B. Actief kiesrecht
 - C. Passief kiesrecht
 - D. Benoeming van burgemeesters
4. Wat is géén kenmerk van een dictatuur? 2p
 - A. Eén persoon of één partij aan de macht
 - B. Bevolking heeft invloed op het beleid
 - C. Er worden verkiezingen gehouden
 - D. Kritiek op de overheid is verboden
5. Wat is géén politieke stroming? 2p
 - A. Populisme
 - B. Liberalisme
 - C. Sociaal-democratie
 - D. Christen-democratie

6. Welke indeling past het beste bij de Partij voor de dieren? 2p

- A. Links-Progressief
- B. Links-Conservatief
- C. Rechts-Progressief
- D. Rechts-Conservatief

7. Koppel de volgende begrippen aan eigenschappen. Wat hoort bij elkaar? 3p

Noteer de juiste cijfer-lettercombinaties op je antwoordblad. (Bijv.: 6A of 2B)

1 staatssecretaris	A Heeft meestal minder dan de helft van het aantal zetels in de Tweede Kamer in handen.
2 minister	B Zit wel in het kabinet maar niet in de regering.
3 oppositie	C Is verantwoordelijk voor het regeerakkoord.
4 coalitie	D Komt meestal uit de grootste partij.
5 minister-president	E Zit niet in het kabinet maar wel in de regering.
6 Koning	F Geeft leiding aan een ministerie.

8. Koppel de volgende begrippen aan eigenschappen. Wat hoort bij elkaar? 3p

Noteer de juiste cijfer-lettercombinaties op je antwoordblad. (Bijv. 6A of 2B)

1 motierecht	A De minister werd door de Kamer op het matje geroepen.
2 recht van amendement	B Door in meerderheid voor te stemmen, zegde de Kamer haar vertrouwen in het kabinet op.
3 parlementaire enquête	C De Kamer ging alleen akkoord indien het wetsvoorstel op een aantal punten werd gewijzigd.
4 vragenrecht	D Ambtenaren en (ex-)ministers waren verplicht om voor de commissie te verschijnen en verklaringen af te geven.
5 recht van interpellatie	E Van dit recht maakt de Kamer slechts eenmaal per jaar gebruik.
6 budgetrecht	F De Kamer maakt hiervan zeer regelmatig gebruik om informatie te verkrijgen.

9. Media....Welke functie van de media is belangrijk voor de burgers in verkiezingstijd?

- A. Amusementsfunctie
- B. Informatieve functie
- C. Meningsvormende functie
- D. Waakhondfunctie

10. Welke van onderstaande actoren wordt ook wel de vierde macht genoemd? 2p
- A. Ambtenaren
 - B. Politieke partijen
 - C. Pressiegroepen
 - D. Media
11. Zijn de volgende beweringen juist of onjuist? 2p
- I De Europese commissie heeft de uitvoerende macht in Europa
 - II De Europese Unie heeft als doelstelling dat alle Europese landen lid worden.
- A. I en II zijn juist.
 - B. I is juist, II is onjuist.
 - C. I is onjuist, II is juist.
 - D. I en II zijn onjuist.
12. Wat doet de formateur tijdens de kabinetsformatie 2p
- A. Het regeerakkoord schrijven
 - B. Leiding geven aan de onderhandelingen
 - C. Vormen van kabinet; kandidaat-ministers en -staatssecretarissen benaderen
 - D. Kijken welke partijen willen samenwerken
13. Kamerleden zijn vrij en onafhankelijk als het om stemmen over wetsvoorstellen gaat. Dit heet ook wel: 2p
- A. Stemrecht
 - B. Representativiteit
 - C. Legitimiteit
 - D. Mandaat
14. Bij een kiesstelsel van evenredige vertegenwoordiging is: 2p
- A. Elke politieke partij even groot in het parlement
 - B. Ieder gebied of district vertegenwoordigd in het parlement
 - C. Aantal stemmen evenredig aan aantal zetels van een partij in het parlement
 - D. De coalitie even groot als de oppositie

Open vragen

15. Lees bron 1. 2p
- a. Is de Europese ombudsman een supranationale instelling of een intergouvernementeel orgaan? Licht je antwoord toe.
 - b. In Brussel lobbyen bedrijven en andere lobbygroepen voor hun belangen bij de EU. Leg uit waarom deze bedrijven en lobbygroepen graag (ex-)werknemers van de Europese Commissie in dienst willen nemen. Betrek in je antwoord de begrippen machtsmiddelen en invloed en beschrijf de relevante machtsmiddelen. 2p

Bron 1 Ombudsman bekijkt belangenverstrengeling EU

De Europese ombudsman is een onderzoek gestart naar belangenverstrengeling in Brussel. Het gaat om gevallen waarbij werknemers van de Europese Commissie zijn overgestapt naar verwante banen in de particuliere sector, en omgekeerd.

Dat maakte de woordvoester van ombudsman Nikiforos Diamandouros donderdagmiddag bekend.

De instantie wil weten hoe de Europese Commissie de regels toepast bij een dergelijke overstap.

De ombudsman reageert op klachten van organisaties die de handel en wandel in Brussel in de gaten houden, zoals Corporate Europe Observatory, LobbyControl en Spinwatch. Volgens deze instanties faalt de Europese Commissie, waardoor bijvoorbeeld bedrijven of lobbygroepen overdreven invloed kunnen uitoefenen op Europees beleid.

Vrij naar: www.volkskrant.nl, 14 februari 2013.

16. Bekijk de foto in bron 2 van het televisiedebat tussen de presidentskandidaten Obama en Romney in oktober 2012. De media spelen een steeds belangrijkere rol in de politiek en dus ook tijdens verkiezingen. In de VS is dat misschien nog meer het geval dan in Nederland. In dit verband wordt ook wel de term televisiedemocratie gebruikt.

- a. Welke functie van de media wordt in bron 5 benadrukt? 2p
Licht je antwoord toe.
- b. Sommige mensen vinden de opkomst van de televisiedemocratie 3p
een gevaar voor de democratie in Nederland. Geef twee argumenten die deze opvatting ondersteunen en onderbouw je antwoord.
- c. Geef een argument waarom de opkomst van de televisiedemocratie 3p
kan bijdragen aan democratisering. Onderbouw je antwoord en betrek daarin het begrip politieke participatie.

Bron 2

17. Lees en bekijk de bronnen 3 t/m 5 en beantwoord de vragen.

Op 30 oktober 2012, vlak na het verschijnen van het regeerakkoord tussen PvdA en VVD, vond een opinieonderzoek plaats. In dit onderzoek werd aan 3000 Nederlanders hun mening gevraagd over het regeerakkoord. Bron 4 en 5 geven de antwoorden weer op twee vragen uit dit onderzoek.

Op 31 oktober 2012 kwamen de media met berichtgeving over een belangrijke afspraak uit het regeerakkoord, namelijk die over de inkomensafhankelijke zorgpremie (bron 3). De afspraak hield in dat hogere inkomens een veel hogere zorgpremie moesten gaan betalen dan lagere inkomens. De afspraak veroorzaakte met name binnen de VVD hevige opschudding. Op 1 november werd het onderzoek herhaald, met dezelfde vraagstelling.

Op 1 november (na de berichtgeving over de inkomensafhankelijke zorgpremie) waren de VVD-kiezers aanmerkelijk minder enthousiast over het regeerakkoord. Bij de PvdA-kiezers was het enthousiasme veel minder afgenomen.

- a. Geef een verklaring voor het sterk dalende enthousiasme onder VVD'ers in vergelijking met de PvdA-kiezers. Betrek in je antwoord de begrippen links en rechts. 2p
- b. Bron 5 spreekt van 'kiezers bedrog'. In de Nederlandse situatie (dus met het Nederlandse kiesstelsel) is 'kiezersbedrog' vrijwel niet te voorkomen. Leg uit wat hier bedoeld wordt met 'kiezersbedrog'. 2p

Bron 3 Zorgpremie 2 x modaal € 482 per man per maand

DEN HAAG – Iedereen met een inkomen van meer 70.000 euro per jaar betaalt als het aan Rutte en Samsom ligt straks 482 euro zorgpremie per maand. De oppositie en de zorgverzekeraars hebben felle kritiek op deze plannen. Er is ook ongeloof over het feit dat Rutte deze nivellering van ongekende omvang heeft geaccepteerd. Volgens de NOS zullen de premies in het nieuwe systeem variëren tussen de 20 euro per maand voor lage inkomens en 482 euro per maand voor de mensen met een bruto jaarinkomen van boven de 70.000 euro. Iemand met een modaal salaris van 33.000 euro gaat per maand 140 euro betalen, aldus de berekening van de NOS.

In de berekening van RTL is het belastingvoordeel meegenomen. Iemand met een modaal inkomen is dan 85 euro per jaar goedkoper uit, maar iemand met een inkomen van 65.000 is 2547 euro meer kwijt per jaar.

Volgens VVD-onderhandelaar Stef Blok zijn de premies voor de hogere inkomens inderdaad fors, maar staan er belastingverlagingen tegenover. PvdA-leider Diederik Samsom zei dat mensen die meer dan een ton per jaar verdienen, 4 procent inleveren. En dat kunnen ze best hebben, volgens Samsom. 'Het is eerlijk dat je van mensen met meer geld iets meer vraagt dan van mensen met minder geld.'

Het komt erop neer dat lage inkomens er 'iets op vooruit gaan' en hoge inkomens 'iets meer betalen', was de slotconclusie van Samsom.

Vrij naar: Telegraaf, woensdag 31 oktober 2012.

Bron 4 Wat vindt de kiezer van het regeerakkoord?

verticaal gepercentageerd naar	Allen 30 okt	Allen 1 nov	Stemgedrag Tweede Kamer 2012			
			VVD 30 okt	VVD 1 nov	PvdA 30 okt	PvdA 1 nov
Positief	13%	7%	24%	6%	15%	12%
Vrij positief	32%	26%	42%	29%	43%	42%
Neutraal	22%	19%	18%	19%	27%	17%
Vrij negatief	18%	21%	11%	20%	11%	16%
Negatief	9%	25%	4%	24%	4%	13%
Weet niet	5%	2%	1%	2%	1%	2%
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Bron 5 Heeft de VVD kiezers bedrog gepleegd?

verticaal gepercentageerd naar	Allen 30 okt	Allen 1 nov	Stemgedrag Tweede Kamer 2012			
			VVD 30 okt	VVD 1 nov	PvdA 30 okt	PvdA 1 nov
Ja	41%	58%	29%	56%	41%	35%
Nee	46%	33%	67%	40%	53%	49%
Weet niet/geen antwoord	13%	10%	4%	4%	7%	16%
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%

18. Bekijk de cartoon in bron 6.

- Heeft de cartoon betrekking op verbreding of verdieping van de EU? 2p
Licht je antwoord toe.
- Beargumenteer de stelling dat verbreding van de EU verdere verdieping van de EU noodzakelijk maakt. 2p

Bron 6: Een cartoon

19. Ambtenaren worden soms de vierde macht genoemd. Op even goede gronden zou men de media de vijfde macht kunnen noemen.

- a. Leg uit waarom het ambtenarenapparaat de vierde macht wordt genoemd. Betrek in je antwoord de machtsmiddelen waarop de macht van ambtenaren is gebaseerd. 2p
- b. Leg uit waarop de macht van de media is gebaseerd. Betrek in je antwoord tenminste twee relevante functies van de media voor de samenleving.

2p

20. Lees de bronnen 7 en 8 en beantwoord de vragen.

- a. Geld is een machtsmiddel. Citeer het betreffende fragment in de bron waaruit dat blijkt. 2p
- b. Leg uit dat de besluitvorming met betrekking tot CO₂-normen zowel op supranationaal niveau als op intergouvernementeel niveau plaatsvindt. 2p
- c. Deelname aan de EU leidt tot verlies van nationale soevereiniteit. 2p
Leg dit uit aan de hand van de bronnen.

Bron 7 Diplomaten hekelen Duitsland na blokkering strengere CO₂-norm

Onder zware druk van Duitsland worden nieuwe Europese regels voor de CO₂-uitstoot van auto's afgezwakt. Berlijn wist maandag genoeg medestanders in de EU te vinden om de belangen van Mercedes, Audi en BMW veilig te stellen.

Na afloop van het beraad van de Europese milieubewindslieden concludeerde Europees Commissaris Connie Hedegaard (klimaatbeleid) dat de lidstaten buigen voor de Duitse 'Realpolitik'.

Betrokken diplomaten hekelden het 'ronduit intimiderende' gedrag van hun Duitse collega's. Die maakten zonder gêne duidelijk dat niemand de Duitse auto-industrie in de wielen moest rijden met strengere CO₂-regels. Ambassadeurs van verschillende EU-landen verklaarden afgelopen weken gebeld te zijn door naaste medewerkers van bondskanselier Merkel. Merkel zelf nam contact op met 'bevriende' premiers. Omdat Duitsland de euro drijvende houdt, durfde niemand 'nee' te zeggen tegen het Duitse verzoek het CO₂-voorstel af te zwakken.

De komende weken moet Hedegaard proberen te redden wat er te redden valt. Ze moet enerzijds tegemoetkomen aan de wens van Duitsland om de strengere CO₂-norm vier jaar later (in 2024) in te voeren. Tegelijkertijd wil het Europees Parlement niet tornen aan de striktere norm. Als het parlement en de lidstaten niet tot een vergelijk komen, wordt de aanscherping van de CO₂-regels op de lange baan geschoven.

De Duitse milieuminister Peter Altmaier ontkende maandagmiddag dat hij uit is op afstel. Hij maakte duidelijk dat de auto-industrie 'de groeimotor' van Duitsland is, die op geen enkele wijze concurrentienadeel mag ondervinden van de Europese regels. Omdat de nieuwe CO₂-norm een gemiddelde is voor de gehele autovloot van een producent, levert die voor fabrikanten van relatief zware, meer vervuilende wagens (BMW, Mercedes, Audi) meer problemen op dan voor hun concurrenten Peugeot, Fiat en Citroën. Autofabrikanten die de norm niet halen, krijgen een boete voor elke gram overschrijding. De schonere motoren zijn nodig wil de EU haar klimaatdoelstellingen halen. De Commissie benadrukt dat de ontwikkeling van de schonere auto's de Europese auto-industrie innovatiever en daarmee concurrerender maakt. Tijdens de vergadering van de Europese milieuministers en staatssecretarissen kreeg Duitsland onder meer steun van Polen, Slowakije en Portugal, landen waar Duitse autoproducenten fabrieken hebben. Opvallend was verder de Britse bijval, waar Londen in juni nog het Commissievoorstel had omarmd. Diplomaten vermoeden dat Berlijn de Britse collega's 'cadeautjes' in het vooruitzicht heeft gesteld, vooral op financieel terrein waar de Londense City de strengere Europese regels voor banken vreest. GroenLinks-europarlementariër Bas Eickhout noemt het 'kortzichtig' en 'gevaarlijk' dat Duitsland andere landen probeert te paaien met toezeggingen op andere beleidsterreinen.

Vrij naar: *Volkscrant*, 15 oktober 2013.

Bron 8 Duitsland akkoord met EU-emissienorm auto's

Duitsland heeft in de week van het coalitieakkoord tussen CDU en SPD ook zijn blokkade op strengere uitstootnormen voor auto's opgeheven. Vertegenwoordigers van de EU-landen werden het vrijdagmiddag in Brussel eens over de nieuwe doelstelling voor de uitstoot van koolstofdioxide (CO₂) door personenauto's per 2020.

Duitsland blokkeerde een eerder akkoord daarover met het Europees Parlement omdat de fabrikanten van zware auto's, BMW en Daimler Benz, zich ertegen verzetten.

De norm is vastgelegd op 95 gram CO₂ per kilometer voor nieuwe personenauto's.

Duitsland kreeg een overgangperiode om dat te bereiken die beperkt blijft tot één jaar.

Dat betekent dat op 1 januari 2020 95% van de nieuwe auto's eraan moet voldoen en een jaar later 100%.

Duitsland verraste de andere EU-landen in oktober met de blokkade, omdat was verwacht dat Berlijn zich na de verkiezingen in september soepeler zou opstellen. Samen met onder andere Groot-Brittannië en Polen werd het akkoord toen tegengehouden. Duitsland eiste toen nog een overgangsperiode tot 2014. Nederland is voor de nieuwe normen, hoewel de regering daarvoor in de Tweede Kamer steunt op een meerderheid zonder regeringspartij VVD.

Vrij naar: *FD.nl*, 29 november 2013.

Einde Toets

Bijlage 4. Vragenlijst focusgroep

Vragen focusgroep

1. Wordt bij je thuis de actualiteiten gevolgd? Door ouders? Anderen?
2. Volgden jullie de actualiteiten vanuit de thuissituatie al voordat je Maatschappijleer had?
 - a. Zo ja, welke motivatie?
 - i. Ouders?
 - ii. Vrienden?
 - iii. Zelf?
 - iv. Anders?
3. Hoe worden de actualiteiten thuis gevolgd?
 - a. Journaal
 - b. Krant
 - c. Radio
 - d. Anders?
4. Wordt thuis gesproken of gediscussieerd over de actualiteiten?
5. Worden de actualiteiten bij andere vakken gevolgd of wordt er aandacht aan besteed?
6. Wordt bij andere vakken gesproken of gediscussieerd over de actualiteiten?
7. Welk effect heeft Maatschappijleer op het volgen actualiteiten? Wordt het:
 - a. Minder
 - b. Gelijk
 - c. Meer
8. Hoe heb je de vraag beantwoord: Volg je de actualiteiten?
 - a. Ja
 - b. Nee
9. Wat versta je onder 'het volgen van de actualiteiten'?
 - a. Wanneer antwoord je Ja op deze vraag?
 - b. Wanneer antwoord je Nee op deze vraag?
10. Heb je de vraag of je de actualiteiten volgt eerlijk beantwoord?

Bijlage 5. Transcriptie focusgroep

Interviewer: Wat ik met jullie wil bespreken is de samenhang tussen het volgen van de actualiteiten en de antwoorden die jullie gegeven hebben op de vragenlijst hierover en de situaties waarin en manieren waarop jullie de actualiteiten volgen. Zoals gezegd wil ik het dan hebben over het volgen van de actualiteiten op school en bij jullie thuis. Laten we beginnen met de thuissituatie, ik ben benieuwd hoe er thuis met de actualiteiten wordt omgegaan. Hoe zit dit voor jullie, wordt bij jullie thuis de actualiteiten gevolgd?

Respondent 1: Ja door mijn ouders thuis worden de actualiteiten wel gevolgd, maar niet door mij.

Respondent 2: Ja, het is meestal bij ons als ik ga ontbijten dan staat het er wel op en dan krijg je wel wat mee.

Respondent 3: Ja, dat hebben wij ook, maar niet dat ik er heel intensief naar kijk, ofzo.

Interviewer: Dus dan staat 's ochtends de televisie aan en dan krijg je dat mee?

Respondent 4: Ja en ook 's avonds, 8 uur journaal

Respondent 1: Ja, maar dan zit ik nog boven.

Respondent 4: Ja, als ik dan beneden ben dan is wel het nieuws er op, maar niet vaak.

Respondent 1: of ze lezen de krant en dan zeggen ze als ze iets opvalt, hé heb je dit gezien? En dan laten ze het aan me zien.

Respondent 4: Nou, ik kijk wel vaak op de voorpagina van de krant, want die ligt er altijd wel. Dat is dan van dat nieuws uit Overijssel enzo.

Interviewer: Welke krant is dat dan?

Respondent 4: Tubantia

Interviewer: Ok, dus dan hebben we twee dingen op dit moment. Je ouders hebben of de krant en daar kijk je dan naar of ze noemen dingen en je ouders hebben 's ochtends of 's avonds de televisie aan en dan kijk je mee of niet. Even over de actualiteiten via de televisie, in de ochtend of avond, staat dat bij sommigen van jullie nooit aan?

Respondent 5: Soms, niet vaak. Soms kijk ik zondag met Lubach.

Interviewer: Staat bijvoorbeeld het achtuurjournaal dan wel eens aan, kijken ze daarnaar?

Respondent 5: Ja, ze kijken zelf wel, maar in de ochtend ben ik of naar school of ik lig nog in bed.

Interviewer: Ja in de ochtend dus en 's avonds, het achtuurjournaal?

Respondent 5: Nee, dan moet ik werken of ik heb training.

Interviewer: Dus of het aan staat of niet maakt dan niet uit. Hoe is dat voor de anderen?

Respondent 2: Hetzelfde

Respondent 6: Mijn ouders lezen meestal de krant en hebben niet zo vaak de televisie aan.

Respondent 7: Wij kijken altijd wel het achtuurjournaal. Ook de krant wel elke ochtend.

Interviewer: En doe je dat dan zelf ook?

Respondent 7: Ja, delen van de krant. Niet altijd alles.

Interviewer: Goed, dus bij iedereen is eigenlijk wel dat ouders het nieuws wel eens aanzetten en dat er een krant is? Zijn er mensen waar geen krant thuis is?

Respondent 2: Nee, bij ons niet.

Respondent 1: Bij ons ook niet, want mijn vader is van baan veranderd en nu moet hij eerder van huis dus hebben we de krant opgezegd. Maar mijn oma is nog wel geabonneerd en dan brengt mijn oma de krant bij ons. Dus af en toe.

Interviewer: Dan voor zover dat, jullie geven in ieder geval aan dat ouders het aanzetten of dat ouders een krant hebben thuis. Dan de vraag of er thuis ook over gesproken wordt. Hebben jullie het thuis over de actualiteiten?

Respondent 1: Nee, dan zitten we 's avonds te eten en dan geef ik aan van ik heb morgen actualiteitentoets, weten jullie nog belangrijke dingen uit het nieuws? Dan kunnen ze niet ter plekke wat bedenken. Wanneer het op staat moeten we wel altijd stil zijn of dat de televisie dan harder gezet wordt en dan moet iedereen luisteren.

Interviewer: Is dat voor andere mensen ook herkenbaar

Respondent 2: Ja

Respondent 3: Ja

Respondent 4: Ja

Interviewer: Dan kijk je dus samen, wordt daar verder ook over gesproken?

Respondent 1: Jawel

Respondent 4: Ja, maar je moet ook stil zijn want dan willen ze het horen. Dan ga je er niet doorheen praten met z'n allen.

Respondent 5: Ik kijk nooit samen en we hebben het er ook niet over.

Respondent 6: Soms hebben we het er over tijdens het eten. Zoals van de week over het stemmen en over de sleepwet, maar anders niet.

Respondent 7: Ja, bij ons ook niet heel vaak. We kijken soms, niet altijd, drie keer per week het journaal denk ik. Dan kijken we samen.

Interviewer: Ja, en je leest de krant zelf. Heb je het dan met je ouders over die onderwerpen?

Respondent 7: Niet heel vaak nee, soms.

Respondent 3: Wij praten er eigenlijk nooit echt over. Alleen over die hele grote gebeurtenissen waar iedereen het over heeft.

Interviewer: Als we het over de actualiteiten hebben gaat het niet alleen om onderwerpen die met maatschappijleer te maken hebben.

Respondent 1: Ja, dan wel.

Respondent 4: Ja, maar het is ook van wat betrekking heeft op jezelf, denk ik. Waar je ouders dan bij zijn dan heb je het over dat soort dingen wel, maar niet over van alles wat in het buitenland gebeurt.

Respondent 2: Ja, dat zijn dingen die verder niks met ons te maken hebben dus ja, daar doe je niks mee.

Respondent 1: Zoals mijn broer en mijn vader die volgen het voetbal wel heel erg, dus als er over het voetbal wordt gepraat dan hebben ze het er wel uitgebreid over, ook met mij. Mijn zus werkt in de zorg, dus bij die onderwerpen luistert zij weer en zo heeft iedereen zijn ding.

Interviewer: Dan zeg je dat het direct met jullie zelf te maken moet hebben, anders ga je het er niet over hebben?

Respondent 2: Ja, vooral ook de dingen die hier dan in de buurt gebeuren. Die met jezelf en je omgeving te maken hebben.

Interviewer: Ok, dus dat zijn dan de onderwerpen die je raken en te maken met of je het over de actualiteiten hebt met je ouders, thuis. Zijn er nog andere plaatsen of sociale omgevingen zoals broers, zussen, sportclub, verenigingen die invloed hebben op het volgen van de actualiteiten? Of op school?

Respondent 4: Ja op school, heeft elke leraar het er toch wel eens over.

Respondent 5: Ja, bij verschillende vakken wel.

Interviewer: Ok, daar wil ik het zometeen nog over hebben. Los van de leraren, heb je het op school met vrienden en klasgenoten over de actualiteiten?

Respondent 5: Nee, zeer beperkt.

Respondent 1: Nee eigenlijk niet

Respondent 2: Nee

Interviewer: Laten we dan doorgaan naar de leraren en bij andere vakken die de actualiteiten betrekken. Hoe zit dat?

Respondent 1: Nou, als je docent(e) X hebt voor Engels, die praat je de oren van de kop over het nieuws en Engeland, die doet niks anders. Als je dan niks weet dan kun je de hele les niks zeggen, gewoon helemaal niks. Dan kom je er niet tussendoor. Dan gaat het wel alleen over de actualiteiten en Engeland.

Respondent 4: Ja, dat klopt, of ik er heel veel van snap is iets anders.

Respondent 1: Ja, dat gaat ook in het Engels en dan over prins Harry en zo.

Interviewer: Is dat bij andere docenten ook zo?

Respondent 2: Nee, bij ons bij Engels wordt alleen uit het boek gewerkt. Geen actualiteiten.

Interviewer: Bij de docenten waar het wel wordt besproken, gaat het daarbij dan ook over dat je de actualiteiten moet volgen van van die docenten?

Respondent 1: Nee, dat niet. Het is niet dat ie je vragen gaat stellen, maar als je er echt niks van snapt en je weet niks dan verveel je je echt de hele les.

Interviewer: Ok, dat is dan voor Engels. Andere ervaringen met actualiteiten volgen bij andere vakken?

Respondent 4: Ja, nou dat is eigenlijk alleen als er echt iets ergs is gebeurd, zoals met de MH17 dan heeft wel elke leraar het er over, maar verder niet echt.

Respondent 1: Ja, bij aardrijkskunde gaat het wel eens over de actualiteiten. Dan wordt op de toets bijvoorbeeld wel gevraagd naar een voorbeeld dat op de actualiteit slaat. Dat is wel eens zo, over klimaatverandering ofzo, dan moet je dat wel een beetje kunnen vertellen.

Interviewer: Ja en moet je daarvoor ook iets doen in het volgen van de actualiteiten?

Respondent 3: Nee, bij ons bij aardrijkskunde hoeft dat niet.

Interviewer: Dat hangt dus heel erg af van welke docent je hebt?

Respondent 1: Ja, dat klopt.

Interviewer: En andere vakken? Nederlands bijvoorbeeld?

Respondent 2: Dat valt wel mee eigenlijk

Respondent 4: Ja, wij doen niet heel veel bij Nederlands met actualiteiten. Bij economie doen we er wel wat mee. Dat je dan weet of het goed of slecht gaat met de economie in Nederland. Dat is dan niet heel diepgaand, maar wel of het goed of slecht gaat.

Respondent 1: Ja, meer die algemene dingen, waar de school als geheel ook wat aan doet, zoals paarse vrijdag en dat soort dingen.

Interviewer: Ok, dan even weg bij wat er op school gebeurt en van de actualiteiten die via je ouders tot je komen. Zijn er nog andere manieren waarop je de actualiteiten volgt?

Respondent 5: Ja, op instagram volg ik wel veel sportnieuws. En ik kijk veel op NU.nl op m'n mobiel.

Respondent 2: Ja, je hebt ook op instagram Nos kort, dat zijn korte filmpjes van wat er die dag is gebeurd.

Respondent 6: Ja, dat bekijk ik ook

Respondent 7: Ja, dat is bekend.

Respondent 1: Soms zie je ook wel filmpjes online met dingen die schokkend zijn en die komen dan uiteindelijk ook in het nieuws. Dan maken ze instagram van Nos kort er een klein filmpje van.

Respondent 2: Ja, ook de kranten zijn wel online te vinden, met korte berichten bijvoorbeeld op Facebook.

Respondent 1: Ja, ook op de Iphone zit een soort standaard nieuws-app. Als je dan naar rechts scrollt dan zie je wel wat nieuws voorbij komen, maar geen meldingen of zo.

Respondent 4: Ja die ken ik ook, dan kom je wel eens per ongeluk bij terecht.

Interviewer: Zijn er meer mensen die 'per ongeluk' het nieuws volgen?

Respondent 2: Ja, ik heb dat ook wel eens ja

Respondent 1: Ja, of op instagram, dan kom je het gewoon tegen, kom je er voorbij.

Interviewer: Dan wil ik nog even terug naar de vragenlijst die jullie aan het begin van het schooljaar hebben ingevuld over het volgen van de actualiteiten, voordat je maatschappijleer had. Hebben jullie dan het idee dat maatschappijleer er voor zorgt dat je meer de actualiteiten volgt?

Respondent 5: Ja, zeker. Je moet gewoon voor toetsen de actualiteiten volgen. Ik denk wel dat als we niet de toets hadden dat ik dan ook niet meer de actualiteiten zou volgen.

Interviewer: Gaat het dan om de toets of omdat het voor een cijfer is?

Respondent 5: Het cijfer.

Respondent 1: Ja, het cijfer

Respondent 2: Ja

Respondent 3: Ja, het cijfer, zeker

Interviewer: En puur dat je van mij aan het begin van het schooljaar de opdracht hebt gekregen? Dat ik daar vanaf het begin op hamer, stel nou dat ik dat had gedaan zonder dat je een toets kreeg en zonder een cijfer?

Respondent 1: Dan was het minder tot je doorgedrongen, want je cijfer bepaalt wel of je over gaat of niet.

Respondent 4: Ja, daardoor ga je het wel meer doen

Interviewer: Zijn er ook voor wie dat helemaal niet zo geldt? Die niet meer doen door maatschappijleer?

Respondent 1: Ja, nou ik volg het in periodes. De nieuwsoverzichten, maar ook niet alle meldingen of zo. Daar heb ik ook echt geen tijd voor. Dan kijk ik een paar dagen voordat de toets is.

Respondent 2: Ja, dat doe ik ook zo

Respondent 3: Ja ik ook

Respondent 5: Nou, ik kijk ook vaak wel elke dag, bijvoorbeeld op NU.nl, dagelijks.

Respondent 7: Ja ik ook wel

Respondent 2: Ja, wekelijks, om de zoveel dagen.

Interviewer: Als je dan dagelijks kijkt, in hoeverre komt dat dan door de mijn opdracht, de actualiteitentoets of dat je er een cijfer voor krijgt of deed je dat al?

Respondent 5: Ik deed het al, vooral omdat mijn Nederlands zeer zwak is en dat ik dan met meer woorden in aanraking kom. Maar ook nog wel iets meer vanwege de actualiteitentoets.

Respondent 7: Ik doe het wel iets meer door de actualiteitentoets, ik volgde het eerst ook al wel, maar nu wel meer. Je krijgt er een cijfer voor dus, ja.

Interviewer: Los van dat je vaker kijkt, gaan jullie dan net als de anderen de dagen voor de actualiteitentoets nog wel extra goed naar de actualiteiten kijken?

Respondent 7: Ja, dat wel

Respondent 2: Ja, dat doe ik ook. Als je af en toe dingen tegenkomt in je feed dan moet je later nog wel een keer goed gaan kijken.

Respondent 1: Ja, dan dringt ook niet alles tot je door denk ik

Respondent 4: Nee, je weet echt niet wat je een maand geleden hebt gezien.

Respondent 1: Ik snap überhaupt niet hoe je dat kan onthouden. Als ik net zoals anderen hier elke dag het nieuws zou volgen, dan zou ik bij sommige dingen wel denken van dit is belangrijk. Maar er komt zoveel voorbij, dan onthoud je dat toch niet meer. Alleen wat echt belangrijk is.

Respondent 4: Nou dat snappen, door de begrippen van maatschappijleer die je terugziet in het nieuws. Daardoor wordt het nieuws volgen ook leuker.

Respondent 1: Ja, dat is denk ik wel zo. Ook dat je de begrippen wel beter leert.

Respondent 4: Misschien is het ook wel een idee als u in de lessen aandacht besteed aan wat de belangrijke dingen zijn. Ik weet niet of daar tijd voor is, maar dat je elke week de hoogtepunten bespreekt. In de les gewoon meer met het nieuws doen.

Respondent 1: Dan worden de actualiteitentoetsen ook beter te maken. Dan onthoudt je het wel beter. Dan kunt u misschien ook beter zien hoe het zit met de cijfers van de actualiteiten per leerling omdat ze tijdens lessen het ook misschien niet goed doen.

Interviewer: Hoe zit dat voor degenen die toch al dagelijks de actualiteiten volgen?

Respondent 2: Ja, je ziet misschien wel weer andere dingen voorbij komen. Dat je echt alles dan ziet, dat van u andere dingen hoort dan bijvoorbeeld op Facebook.

Respondent 4: Dan gaat u er ook verder op in en dan ben je er wel meer mee bezig.

Interviewer: Dan nog even helemaal terug naar de vragenlijst over de actualiteiten en of jullie daar wel 'eerlijk' antwoord op hebben gegeven. Als je daar bijvoorbeeld Nee hebt gezegd en je kijkt naar hoe het jaar is verlopen qua actualiteiten en wat jullie vertellen over al die manieren waarop je de actualiteiten volgt. Klopt je Nee-antwoord dan wel?

Respondent 4: Het is ook wel wat je zelf als actualiteiten ziet, want veel leerlingen volgen dan wel Nos kort, maar u stelt niet veel vragen daarover. Dan vind je dat zelf wel nieuws, maar dan vind u dat niet echt nieuws.

Interviewer: Als laatste onderwerp wil ik nog wat weten over jullie motivatie en of die extrinsiek, van buitenaf is zoals voor een cijfer of intrinsiek is, van binnenuit omdat je het vanuit jezelf leuk of interessant vindt. Jullie geven aan dat het vooral extrinsiek is.

Respondent 2: Ja, voor een cijfers

Respondent 1: Anders ben je het eigenlijk voor niks aan het kijken. Niet echt met een doel.

Respondent 2: Ja, je kijkt het dan wel, maar later doe je er toch niks mee, je hebt het nergens voor nodig.

Interviewer: Ok, maar als je dat nu helemaal wegdenkt, qua cijfer en meepraten in de les bij Engels enzo. Is er dan ergens ook een intrinsieke motivatie voor die actualiteiten?

Respondent 5: Jawel, maar dat ligt ook wel aan de onderwerpen.

Respondent 1: Ja

Respondent 4: Ja, als het een onderwerp is dat je interesseert, dan wel, maar als je er eigenlijk niks mee hebt. Alleen als het dichtbij staat eigenlijk.

Respondent 1: Ja, dat denk ik wel.

Respondent 3: Ja, nou bijvoorbeeld sport is wel interessant dus dan kijk ik het wel, maar bijvoorbeeld de politiek dan hoef ik het niet perse te zien.

Respondent 5: Ja, als het jezelf meer aanspreekt dan kijk je er ook meer naar.

Respondent 4: Ja, ligt er ook wel aan of mensen uit je omgeving het volgen. Stel dat je vrienden hebt die het altijd volgen dan wel, maar als je met mensen omgaat die het ergens nooit over hebben dan ga ik ook niet volgen.

Respondent 1: Je bent vaak ook wel een beetje hetzelfde als je vrienden, dus het hangt er ook wel af wie je bent en wie je opzoekt. Dat verschilt heel erg per persoon.

Interviewer: Gaat het dan om dat je mee kunt praten of dat meerdere het interessant vinden?

Respondent 1: Ja ook dat je mee kunt doen, als je ouders het steeds ergens over hebben dat je het dan ook gaat volgen. Zo van, dan hoor ik ook een keer bij de familie of zo.

Interviewer: Ok, dan zijn we er wel zo denk ik. De tijd is ook om.